

VERTELCULTUUR

e-zine van het Meertens Instituut
over mondelinge overlevering en verhalen vertellen

verschijnt twee keer per jaar

2^e jaargang (2015), nummer 1

Redactie: Theo Meder & Marianne van Zuijlen (Meertens Instituut)

Afbeelding omslag: J.W. Waterhouse: *A tale from the Decameron*, 1916, Lady Lever Art Gallery, Liverpool

Nederlands Centrum voor
Volkscultuur en Immaterieel erfgoed

ISSN 2405-5573
Vormgeving: Ineke Meijer

INHOUD

Inleiding	4
Anne Langenberg Fostedina en de gouden oorijzers <i>Een geconstrueerd volksverhaal over Friese beschaving en eigenheid</i>	6
Karin Walta Het geheim van de bouwmeester <i>Bouwen op ossenhuiden</i>	14
Marlon Wissing Ebola <i>Een nieuwe bron voor broodjeaapverhalen</i>	20
Theo Meder De SagenJager	25
Irene Bakker-Sterk De Hartenkoning <i>Een sprookje van IRINA</i>	30
Marita de Sterck Kiezen is verliezen <i>The making of Vuil vel: Veertig Vlaamse volksprookjes</i>	38
Theo Meder Bespiegelingen bij Vieze Liedjes	44
Kort nieuws	49
Advertenties	55

INLEIDING

Dat de eerste aflevering van het e-zine *Vertelcultuur* in 2015 redelijk vroeg verschijnt heeft twee belangrijke redenen: de SagenJager en de Wereldverteldag. Zoals bekend wordt **Wereldverteldag** elk jaar op 20 maart gevierd, met talloze (vaak gratis) vertelvoorstellingen in Nederland en Vlaanderen en in de rest van de wereld. Het thema van dit jaar is: wensen (wishes). Om dit evenement én het vak van vertellen nog eens extra onder de aandacht te brengen, zijn er in deze aflevering van *Vertelcultuur* zeven bijdragen te vinden die iets te maken hebben met mondelinge overlevering: het vertellen van verhalen, het verspreiden van geruchten en ditmaal ook het zingen van verhalende liedjes in heden en verleden.

Als tweede reden om vroeg te verschijnen noemde ik de SagenJager. Op het Meertens Instituut loopt al langere tijd het project FACT, gefinancierd door NWO. FACT staat voor Folktales as Classifiable Texts, en we zijn hierin – kort gezegd – bezig om samen met collega's van de Universiteit Twente de Nederlandse Volksverhalenbank verder te automatiseren. De computer gaat straks automatisch metadata toevoegen bij volksverhalen, zoekmogelijkheden worden uitgebreid, en er worden allerhande visualisaties toegevoegd, zoals een verspreidingskaart, een tijdlijn, een wordcloud en taartdiagrammen. Het leek NWO een goed idee om binnen FACT ook wat aan valorisatie te doen: een moeilijk woord voor iets terug doen met je technologie voor de gewone belastingbetaler. We hebben toen financiering gekregen om de SagenJager te ontwikkelen: een website waarmee toeristen met hun smartphone of hun tablet een verhalenroute kunnen wandelen of fietsen. Het is een pilot voor het gebied in Waterland (ten noorden van Amsterdam) en vlak vóór de Wereldverteldag wordt de SagenJager gelanceerd, in de hoop dat mensen op Wereldverteldag er op uit trekken om de SagenJager te testen. Het enige dat we dan nog kunnen gebruiken is goed weer! Meer over de SagenJager verderop in deze aflevering van *Vertelcultuur*.

Vlak voordat in 2014 het e-zine *Vertelcultuur* werd gelanceerd, is er ook een groep Vertelcultuur op Facebook van start gegaan. De groep kon zich meteen in de nodige belangstelling verheugen, en onmiddellijk ontsponnen zich interessante discussies en werd er veel informatie aan elkaar uitgewisseld. Het e-zine is vanaf nu niet alleen te downloaden van de site van het **DOC Volksverhaal** van het Meertens Instituut, maar ook vanaf de groep Vertelcultuur op Facebook (onder de tab "**bestanden**"). Bezoek de **groep Vertelcultuur** op Facebook, dan ben je steeds op de hoogte, ook wanneer er weer een nieuwe aflevering van *Vertelcultuur* uitkomt. Alle liefhebbers van (volks)verhalen en mondelinge overlevering worden van harte uitgenodigd om lid te worden van de groep, die inmiddels meer dan 250 leden heeft.

Ik wens alle lezers van dit e-zine weer veel genoeg toe. Het **vorige dubbelnummer** kan nog altijd gedownload worden. Bedenk: het e-zine *Vertelcultuur* is niet alleen gratis, maar raakt ook nooit 'uitverkocht'.

Theo Meder

(DOC Volksverhaal, Meertens Instituut, en voorzitter Stichting Vertelcultuur)

Fostedina en de gouden oorijzers

Een geconstrueerd volksverhaal over Friese beschaving en eigenheid

Anne Langenberg

Er zijn voorbeelden genoeg: de typische Schotse kilt, de herkenbare Mexicaanse sombrero, de sierlijke Spaanse flamenco jurken, of de ietwat oubollige Franse pruiken en natuurlijk onze eigen oude vertrouwde klompen. Allemaal karakteristieke kledingstukken die typerend zijn voor een bepaald land of volk, typische nationale klederdracht. Dat iedereen bekend is met het fenomeen klederdracht is bijna vanzelfsprekend, maar opvallend is wel dat men over de herkomst van deze traditionele kledij vaak weinig af weet.

Hoe bekend het fenomeen ook is, voor veel van ons blijft het dus een raadsel hoe deze klederdracht ooit tot stand is gekomen. Sommige varianten zijn best te verklaren vanuit een praktisch oogpunt. Zo zou de bescherming tegen de zon van de sombrero een logische reden zijn voor deze typische Mexicaanse hoed. Maar de Franse pruik lijkt een meer uit ijdelheid ontstaan fenomeen dan een puur praktische ontwikkeling. Om over de klompen nog maar te zwijgen. Misschien goedkoop en/of handig tegen de natte voeten in een land dat veelal onder zeeniveau ligt, maar echt comfortabel en praktisch?! Of de Schotse kilt? Als je er beter over nadenkt is het eigenlijk helemaal niet zo logisch dat de vroegere Schotse clans in een geplooid en geruite rok door de ruige Schotse hooglanden trokken.

Hoe juist deze elementen zijn uitgegroeid tot typische en nationale kenmerken is op een aantal manieren te verklaren. In de zoektocht naar verklaringen voor de klederdracht zijn namelijk verschillende wegen bewandeld. De meeste wetenschappers zochten aan de hand van beeldmateriaal en geschiedschrijving de herkomst en de eerste varianten van de klederdracht, in de hoop een praktische en zinvolle verklaring te vinden. Daarnaast waren er wetenschappers die poogde in de volkse tradities en in de volksvertellingen verklaringen te vinden voor de typische dracht.

En dan waren er nog de fantasten, of minder negatief gezegd de creatieve wetenschappers. Wanneer zij niet direct een verklaring voor de klederdracht konden vinden werd er een verhaal verzonnen, aangedikt of geromantiseerd om de traditie van een historische basis te voorzien.

Nu lijkt het op het eerste gezicht wat vreemd om zo maar verhalen te romantiseren en historische bewijzen te verzinnen om tradities en gewoonten een fundament te geven. Maar wanneer we verder kijken is het niet zo'n vreemd fenomeen. Elk land wil zich immers onderscheiden en elk volk wil het liefst uniek zijn. Zo zijn de Schotten absoluut geen Engelsen, zijn wij Nederlanders op geen manier te vergelijken met de Belgen en zijn de Friezen eigenlijk op de eerste plaats vooral Fries. Maar om deze verscheidenheid kenbaar te maken moeten er concrete voorbeelden zijn, het liefst eeuwenoude voorbeelden die aantonen dat deze landen over een eigen geschiedenis en cultuur beschikken. En nu wil het dat de volksverhalen zich uitstekend lenen als bron voor onderscheidende elementen.

En hoewel de volksverhalen al eeuwenlang een belangrijke rol vervullen voor het eenheids- en eigenheidsgevoel van naties, volkeren, minderheden en andersoortig georiënteerde gemeenschappen heeft de opkomst van de romantiek en het cultureel nationalisme een nieuwe interesse aangewakkerd. Deze interesse in het eigen verleden, een onderscheidende traditie en een specifieke culturele identiteit is een tendens die voornamelijk opkomt in de 19^e eeuw. Gevoed door het opkomende culturele nationalisme werden er dus steeds meer tradities in het leven geroepen of al bestaande tradities geclaimd als typische eigen tradities om de historische basis van de gemeenschap te versterken. Volksverhalen waren hiermee een belangrijke bron voor het cultureel nationalisme; deze verhalen gaan namelijk terug tot de basis en wortels van de cultuur en vormen daarmee een uitstekende bron voor de historische basis voor de differentiatie en het sentiment van eigenheid.

Op nationaal niveau is er een vrij bekend voorbeeld van een geromantiseerd of zelfs verzonnen verhaal om de eigenheid van de natie aan te tonen. De traditie is vrij algemeen bekend, maar het feit dat deze traditie is verzonnen kan voor veel mensen nog als een verassing komen. Het gaat hier over de alom bekende en extreem herkenbare Schotse kilt. De hele sage rondom de kilt, die symbool zou staan voor de Highland-clan waar men van af zou stammen en dus de eigenheid van de Schotten benadrukte, is uit de lucht gegrepen. In werkelijkheid droegen de mannen van deze oude Highland-clans kleden en mantels en was er geen concreet onderscheid in de kledij van de verschillende stammen. Deze zogenaamd uit de

Moderne Friese kap met oorijzers

oudheid afkomstige traditionele kilt is dus een meer moderne ontwikkeling om de verscheidenheid tussen Schotland en de rest van het Verenigd Koninkrijk aan te tonen.

Maar de Schotten zijn niet de enige die het verleden een romantische twist geven om daarmee hun eigenheid en eigen identiteit te benadrukken. Friesland kent net zo'n creatief geconstrueerd volksverhaal wanneer het gaat om de herkomst van de gouden Friese oorijzers.

Wanneer deze traditie door de meer op geschiedschrijving georiënteerde wetenschappers wordt geanalyseerd is de meest voor de hand liggende conclusie dat deze oorijzers oorspronkelijk als soort haarspelden zijn ontstaan om het haar van de vrouwen samen te binden tijdens hun werkzaamheden op het land of in het huishouden. In onderlinge wedijver werden de oorijzers steeds groter en zwaarder, en moest er uiteindelijk een kap aan te pas komen om de oorijzers op hun plaats te houden. Wanneer dit verhaal vanuit het oogpunt van de meer volkskundig georiënteerde wetenschappers wordt bekeken komt het creatieve geconstrueerde volksverhaal aan het licht.

Voordat er een korte samenvatting zal volgen van deze interessante vertelling, moeten er twee kleine kanttekening worden gemaakt. Voor dit volksverhaal is het namelijk nog discutabel of er een orale traditie aan vooraf is gegaan. Het is niet zeker of deze vertelling eeuwen geleden van mond tot mond en van generatie op generatie is doorverteld. In de geschreven versie van de vertelling wordt weliswaar gepretendeerd dat dit verhaal oorspronkelijk door de ene reiziger aan de andere reiziger is verteld, maar hier is helaas verder niks over terug te vinden. De tweede kanttekening is dat de eerste versie van dit verhaal niet is geschreven door een Fries, maar door een Amsterdammer. Op z'n zachtst gezegd is dat opmerkelijk, want wat had deze Amsterdammer dan met de Friese eigenheid en de zoektocht naar de typisch Friese geschiedenis.

Het creatieve, geconstrueerde en door een Amsterdammer, dominee Jan de Liefde (1814-1869), geschreven volksverhaal speelt zich af in het Friesland van de zeventende eeuw. Het Friesland dat werd beheerst door de barbaarse en oorlogszuchtige koning Radboud en dat zich uitstreckte van België tot de noordelijke grens met Duitsland. Een machtig Friesland dus, met een machtige koning.

In dit barbaarse en machtige Friesland kon het christendom maar geen voet aan de grond krijgen; elke missionaris werd op brute wijze verdreven en elke christelijke

geloofsuiting werd hardhandig onderdrukt. De Friezen vereerden namelijk andere goden, goden aan wie ze volgens de legendes geregeld kinderoffers brachten en die ze vereerden met heilige bomen en gezegende vennen. De natuurgoden speelden in het bestaan en de levenswijze van de Friezen een hele grote rol. Deze natuurgoden waren zo belangrijk voor de Friese bevolking dat er zelfs een heel eiland heilig was verklaard. Op dit eiland, Fosite genaamd, stond alles in het teken van de goden. Elke boom was bijzonder en elk vennetje was gezegend.

Maar niet iedereen was zich bewust van de sacraliteit van dit eiland. Toen door een noodlottige storm Willibrord en zijn reisgezelschap op het eiland strandden waren zij zich van geen kwaad bewust. Willibrord, was trouwens een van de weinige dapperere missionarissen die de reis door het zevende-eeuwse Friesland aandurfde. Zijn reisgezelschap bestond uit een twintigtal Denen, die hij kort daarvoor had vrijgekocht als slaaf en had bekeerd tot het christendom. Het reisgezelschap wist echter niets van de heiligdommen op dit eiland en in hun onwetendheid schonden zij de meest heilige elementen van het eiland. Voor het dopen van de tot het christendom bekeerde Denen gebruikten zij het water uit de heilige bron en om vuur te maken verhakten zij een van de belangrijkste bomen van het eiland tot brandhout.

Dit konden de Friezen niet ongestraft laten; het heiligste eiland was onteerd. Willibrord en zijn reisgezelschap werden daarom voor de Friese koning Radboud geleid om ofwel zich te bekeren tot de barbaarse godsdienst van de natuurgoden ofwel hun straf aan te horen. Een klein aantal koos eieren voor hun geld en besloot het christendom de rug toe te keren, de rest daarentegen zou gevangen genomen worden en vervolgens voor de wolven worden gegooid. Allen behalve Willibrord weliswaar want hij genoot de bescherming van de machtige koning van het Frankische rijk.

Willibrord mocht deelnemen aan het diner en het feest. Tijdens deze avond vertelde hij over het christendom en de enige levende god, Jezus Christus. Fostedina, dochter van de veldheer, werd gegrepen door zijn verhaal en voelde stilletjes aan veel meer voor het christendom dan voor haar eigen geloof. Zij was namelijk in tegenstelling tot haar vader, die net als de rest van de Friese bevolking een ruwe en barbaarse man was die van het christendom niets moest weten, een lief, zachtvaardig en ontvankelijk meisje dat in het christendom meer herkenning vond dan in de barbaarse Friese godsdienst.

Uiteindelijk besloot zij na alle verhalen van Willibrord dat het enige juiste was om zich op te offeren voor de Denen. De onschuldige Denen moesten worden bevrijd

Tekening van de hevig bloedende
Fostedina met doornenkroon
The Princess and the Crown of Thorns.
Maart 2012

en gered van een gruwelijke dood voor de wolven. Diezelfde nacht nog bevrijdt de jonge Friezin de Denen en zegt hen te vluchten naar het Frankische rijk.

Wanneer de volgende ochtend de deur van de gevangenis open gaat, treft de bewaker daar alleen Fostedina aan. Zij is gebleven om de gevolgen van haar daden te dragen, net als Jezus Christus dat had gedaan voor de daden van de mens. Zij is gebleven om haar daad te verantwoorden en haar straf te ondergaan. Maar haar vader smeekt de priesters om zijn dochter niet te doden en ook de zoon van koning Radboud, Adgillius, preekt over het goed en het kwaad en de bescherming van de onschuldigen.

Uiteindelijk wordt door de raad van ouderen besloten dat Fostedina niet voor de wolven wordt gegooid. Maar als straf moet zij een dag lang de doornenkroon dragen, net als haar nieuwe god Jezus Christus ooit moest. Fostedina onderging deze straf zonder enig onvertogen woord; eerder nog was zij blij dezelfde marteling als haar ware god te mogen ondergaan.

Na haar straf werd Fostedina uit Friesland verbannen. Maar zij was niet de enige die vertrok; ook Adgillius verliet zijn geboortegrond uit ongenoegen en afkeer voor de wreedheden van zijn vader en het volk. Tijdens hun tijd van huis werden Fostedina en Adgillius natuurlijk hopeloos verliefd op elkaar, zo als dat in elk romantisch volksverhaal hoort te gaan. Het buitenlandse avontuur van de prins en Fostedina was echter maar van korte duur, want niet lang na hun vertrek stierf zijn vader. De jonge prins besloot Fostedina mee terug te nemen naar Friesland en daar met haar te trouwen. Hij liet het volk geen andere keus dan zijn liefde te accepteren. Het volk voelde zich eigenlijk al langere tijd schuldig voor de martelgang die ze haar hadden laten ondergaan en de littekens die ze haar hadden toegebracht en accepteerde haar al snel als bruid van de prins. Om hun blijk van waardering voor de prinses te tonen en om haar littekens te verhullen op haar trouwdag kreeg Fostedina van het volk een gouden helm met oorijzers.

Sindsdien zou het gewoonte zijn geweest dat elk meisje op haar trouwdag en op feestdagen gouden oorijzers droeg. Daarnaast werd het ook geassocieerd met de standvastigheid van Fostedina om de Denen te bevrijden en de moed om tegen de koning in te gaan. Deze moed en standvastigheid werden alom geprezen en gezien als typische Friese deugden. Iedereen wilde zich meten aan Fostedina en de oorijzers werden hiermee een symbool voor schoonheid, deugdelijkheid en moed.

Wanneer we de vertelling moeten geloven zijn de typisch Friese oorijzers dus al sinds de zevende eeuw in gebruik. Wanneer we de weg van romantisch ingestelde wetenschappers bewandelen bestempelen we deze traditie dus als eeuwenoud. Maar wanneer we echter de weg van de meer pragmatische wetenschappers bewandelen komen we op grond van archeologisch onderzoek tot de ontdekking dat de eerste oorijzers pas rond 1500 deel gingen uitmaken van de Friese kledij.

Zoals aan het begin van dit stuk echter al is gezegd, is dit volksverhaal een apart geval. Het verhaal op zich is heel aannemelijk, er zou zelfs nog een kern van waarheid in kunnen zitten en waarschijnlijk zou het ook nog maar zo de basis kunnen vormen van een typisch Friese traditie. Zelfs de eerder gemaakte kanttekening dat het niet is geschreven door een Fries maar door een Amsterdammer lijkt makkelijk te verklaren. Deze Amsterdammer was namelijk een actief belijder van het christelijke geloof en deed er alles aan om de deugden van het geloof te benadrukken. De christelijke insteek was voor dominee De Liefde hoogstwaarschijnlijk van groter belang dan de daadwerkelijke verklaring van de traditie.

Opmerkelijk is het echter dat deze vertelling onder de Friese intellectuelen pas wordt ontdekt in de 19^e eeuw. De eeuw waarin men steeds meer op zoek ging naar een cultureel historische basis voor de eigen identiteit, de differentiatie ten opzichte van anderen en manieren om de Friese taal te behouden. Opvallend is ook dat juist toen de trend van de gouden oorijzers steeds populairder werd; steeds meer vrouwen zagen de oorijzers als statussymbool en teken van rijkdom. Zo lijkt het bijna alsof de Friese oorijzers een zelfde ontwikkeling hebben doorgemaakt als de Schotse kilt. Want juist op het moment dat de drang naar onderscheidende culturele kenmerken het hoogst was kwam daar ineens een zogenaamde volks-traditie aan het licht. De creatieve romantische wetenschappers vonden precies op het juiste moment het juiste verhaal om de gemeenschap van een fundering te voorzien. Hoewel dit theoretisch gezien heel goed mogelijk is en het voor de hand lijkt te liggen dat de Friese intellectuelen inspeelden op een regionale populistische modetrend is er in de praktijk iets heel anders gaande.

Ondanks het ontbreken van de orale traditie was er op schrift sprake van een redelijke circulatie van de vertelling. Nationale, internationale en regionale schrijvers blijven de vertelling overschrijven en bewerken. Het verhaal werd in 1869 door Klaas Aartsma naar het Fries vertaald en dankzij deze vertaling begon het zwaartepunt van de vertelling langzaam te verschuiven. Waar bij De Liefde nog de nadruk lag op de verheerlijking van het christendom ligt bij Aartsma al veel meer

Fostedina in de Dutch Fairy Tales (1918) van William Elliot Griffis.

Yps Boersma-Terpstra als Fostedina. Opera 1951.

de nadruk op de Friese deugden en de eigen identiteit. En niet alleen werd de vertelling naar het Fries vertaald, er kwamen ook steeds meer internationale vertalingen. Zo verscheen de Fostedina vertelling in 1918 in een Amerikaans kinderboek over Nederlandse volksvertellingen. William E. Griffis, de schrijver van dit kinderboek, had de vertelling overgenomen van de Engelse editie van De Liefde die in 1862 was verschenen in *The Postman's Bag and Other Stories*.

Uiteindelijk wordt de vertelling zelfs hergebruikt als opera. Yps Boersma-Terpstra bewerkt in 1951, ter ere van het 25-jarige jubileum van het Huizumer geheelont-houderskoor, de originele vertelling tot een operaversie. In deze operaversie ligt er veel meer nadruk op het volk, de deugden en de Friese identiteit dan in alle voorgaande versies. De operabewerking kan hierdoor worden beschouwd als het eindpunt van de evangelisatie en het hoogtepunt van de identificatie.

De opera was niet de enige muzikale bewerking van de vertelling. In 1996 werd de vertelling gebruikt als basis voor een pop liedje. Op de CD *100 Punten* van Meindert Talma is misschien wel de meest populaire vorm van de vertelling terug te vinden. Hoewel de opera natuurlijk ook al voor een breder publiek toegankelijk was, is deze popsong nog toegankelijker en daarmee de meest volkse variant van het verhaal.

Wat heel opmerkelijk is, is dat toch, ondanks de meer populaire vormen van de vertelling, dit volksverhaal bijna volledig onbekend is bij de Friese gemeenschap. Er zijn vandaag de dag nog maar weinig Friezen die weten wie Fostedina was en waar zij voor stond. Laat staan dat dankzij haar en haar moedige gedrag, de daarop volgende straf en de littekens, de typische oorijzers zijn ontstaan. Ondanks de

De kroning van Fostedina. Opera 1951.

noeste arbeid van Boersma-Terpstra en Talma heeft deze vertelling als mondeling volksverhaal geen voet aan de grond kunnen krijgen.

Theoretisch is dit dus een volksverhaal dat precies past in de tijdsgeest van de 19^e eeuw, een vertelling die zonder twijfel past bij de romantische sentimenten en het verzinnen van tradities. Maar in de praktijk is dit geconstrueerde en geschreven volksverhaal eigenlijk nooit buiten de elite bekend geworden en heeft daarom nooit echt het volk bereikt. En hoewel het verhaal zelfs vele malen opnieuw is geschreven, uitgebracht als opera en zelfs als popsong heeft het nooit het volkse effect gehad. Het ontbreken van een orale traditie, de mond op mond reclame en daarmee de interesse van het gewone volk lijkt funest geweest te zijn voor de bekendheid van deze vertelling.

Verantwoording

De foto van de Friese kap is afkomstig van [Geheugen van Nederland](#).

De tekening van de bloedende Fostedina komt van [Tales from the pilgrimsjournal](#).

Websites in beide gevallen voor het laatst geraadpleegd op 5 maart 2015.

Het geheim van de bouwmeester

Bouwen op ossenhuiden

Karin Walta

“Eerwaarde heer bisschop,” sprak hij, “laat mij uw kerk bouwen. Ik kan de fundamenten leggen en de zuilen plaatsen zonder dat zij door drassigheid zullen verzakken.”

“En hoe wil jij dat voor elkaar krijgen?”, vroeg Coenraad achterdochtig. “Dat zeg ik niet, heer, dat is mijn geheim.” Trots keek Pleberus in de ogen van Coenraad.

Dit verhaal uit de Nederlandse Volksverhalenbank gaat over de bouwmeester Pleberus en zijn kennis van een goed fundament voor gebouwen. Bisschop Coenraad wil een kerk laten bouwen ter ere van Onze Lieve Vrouwe, maar iedere poging mislukt doordat de ondergrond te nat is. Om succesvol een statige kerk te bouwen is er dringend een oplossing nodig. De Friese bouwmeester Pleberus weet hoe het aangepakt moet worden, maar hij wil zijn geheim niet zomaar prijsgeven. Zijn kennis over een goede fundering is kostbaar, omdat niet veel andere mensen ingewijd zijn in de leer van de bouwmeesters. De oplossing voor een drassige grond: ossenhuiden. Wanneer er ossenhuiden over de natte ondergrond gelegd zouden worden, dan zouden de huiden het water opnemen en er zo voor zorgen dat de grond minder drassig is.

Het verhaal vindt tot op heden op verschillende manieren bekendheid. In de Verhalenbank komt deze sage meerdere keren voor. In boeken van verzamelaars van volksverhalen, zoals het boek *Wat de torens vertellen* van K. ter Laan, is dit verhaal meerdere keren te vinden. De sage is niet naar één enkele plaats te traceren; er wordt gesproken over kerken en andere gebouwen verspreid over heel Nederland en België. Op internet blijven de verhalen veelal nog circuleren. Maar waar komt dit gebruik vandaan? En tot wanneer is het verhaal te herleiden?

Hoewel het gebruik in de vertellingen eerst als de oplossing gezien wordt, zijn er in meer recente verhalen juist zorgen om deze bouwmanier. Zo is er te lezen in het stripboek *Suske en Wiske - Amoris van Amoras* dat het gevaar dreigt dat de kathedraal in Antwerpen omvalt, omdat de ossenhuiden in de fundering aan het rotten zijn. De fundering met ossenhuiden is juist het probleem, niet de oplossing!

Niet alleen van de grotere bouwwerken, maar ook van normale woningen wordt er geloofd dat ze op ossenhuiden gebouwd zijn. Bouwkundigen en architecten krijgen er nog steeds vragen over. Mensen zijn bezorgd want 'weet u, mijn huis is gebouwd op ossenhuiden.' Daarmee bedoelen ze dat er juist een slechte fundering is, en dat hun huis vaak een vochtige, onstabiele ondergrond heeft.

In 2006 is de sage door zoveel mensen besproken dat het verhaal is behandeld als een kamervraag. Er waren bezorgde mensen die dachten dat als de gebouwen niet aan bepaalde constructie-eisen voldeden, het kon leiden tot het slopen van de gebouwen. Een consequentie zou dan zijn dat de kerktorens die op ossenhuiden gefundeerd zijn, dan moesten worden afgebroken. Destijds kwam minister Dekker met de geruststelling dat kerktorens mogen blijven staan, tenzij er sprake is van verzakking of een andere gebrekkige constructie. Het gebruik van ossenhuiden in de fundering verwees hij naar het rijk der fabelen.

De sage is op verschillende manieren overgeleverd, de ene keer in heel korte beschrijvende vorm, de andere keer juist in een verhalende vorm. Een verzamelaar die zich bezig heeft gehouden met de overlevering en de classificatie van deze sage is J.R.W. Sinninghe. Sinninghe was een verteller en verzamelaar van volksverhalen. Hij verzamelde een grote collectie volksverhalen uit heel Nederland. In het Duits publiceerde hij het boek *Katalog der niederländischen Märchen- und Legendenvarianten* (1943). Sinninghe heeft de sage over de ossenhuiden in het fundamenteel het SINSAG-nummer 0984 gegeven: 'Das Gebäude ruht auf Ochsenhäuten'. Er bestaat ook een variatie daarop: 0985 'Das Geheimnis des Baumeisters'. Het gebruik van het bouwen op ossenhuiden blijft aanwezig, maar er komen meer verhaalelementen omheen, zoals het verraden van het geheim en de gevolgen daarvan.

Jacob van Lennep heeft in zijn *Onze voorouders in verschillende taferelen geschetst* (1842) geschreven over het geheim van de bouwmeester. Het verhaal gaat over de Friese bouwmeester Febo (in andere verhalen ook wel Plebeo, Pleberus genoemd) en de listige bisschop Koenraad.

Suske weet van de bouwmanier af.
Scène uit *Suske en Wiske: Amoris van Amoras*

Ter ere van de heilige maagd Maria laat de bisschop Koenraad van Zwaben in zijn stad Utrecht een nieuwe kerk bouwen. De bouw verloopt echter moeizaam, alles zakt in de vochtige ondergrond. De meester-timmerman weet zich geen raad. Elke dag komt er een vreemdeling kijken die geheimzinnig lacht als hij ziet dat de werkzaamheden niet vorderen. Op een dag roept de vreemdeling dat hij wel weet hoe het moet. De bisschop hoort dit en vraagt de vreemdeling om nadere uitleg. De vreemdeling blijkt Febo van Dokkum te zijn, een gerespecteerde Friese bouwmeester met veel kennis van het vak. Febo moet zelf weer weg maar zijn zoon Ubbo zou de bouw zo kunnen uitvoeren. Voor zijn oplossing vraagt Febo echter wel veel geld. De bisschop is ontstemd, de som is veel te hoog! Wanneer de gierige bisschop erachter komt dat Ubbo verliefd is op Maaïke, de dochter van de meester-timmerman, vormt hij een plan. Hij weet Maaïke zoover te krijgen om hem te helpen, aan haar geeft hij de taak om de rol van Delila te spelen. Ze is succesvol, Ubbo vertelt haar het geheim en zij speelt het door aan de bisschop. Zo heeft de bisschop zijn zin, de werkzaamheden kunnen verder. Wanneer de bouwmeester terugkomt hoort hij dat zijn zoon het geheim heeft verraden. De bouwmeester is woedend en hij vermoordt zowel Maaïke als zijn eigen zoon. De jaren verstrijken en de bouw van de kerk is afgerond. Bisschop Coenraad is er echter niet om de kerk in te wijden; als men hem gaat ophalen, wordt ontdekt dat hij is neergestoken. Wie dat heeft gedaan is niet met zekerheid te zeggen, maar velen denken de wraak van de Friese bouwmeester hierin te herkennen ...

Van Lennep schrijft dat ter nagedachtenis van deze gebeurtenissen er op een van de kerkpilaren van de Mariakerk dit vers zou staan: *Nakomeling, verhaal/ Eeuw in eeuw uit/ Dees zuil staat hier/ Gevest op een stierenhuid.*

Er zijn in de verhalen kleine variaties bijvoorbeeld wat betreft het verraden van het geheim. In het voorgaande verhaal is het geheim op een listige manier ontlokt. In andere verhalen is het kind omgekocht, of vertelt het kind puur uit enthousiasme en opluchting de oplossing van het probleem.

Nog een andere manier van het verraden van het geheim is te lezen in het Utrechtse vertelsel over het wittebroods-kind. Het verhaal volgt dezelfde basisstructuur; er zijn pro-

Het geschrift op de zuil van de Mariakerk. Tekening van A. Rademaker uit ca. 1720.

Bron: [Het Utrechts archief](#).

blemen met de bouw van de kerk omdat de arbeiders op een wel zijn gestuit. De bouwmeester heeft de oplossing en vraagt daarvoor een hoge prijs. Zijn zoon is op de hoogte van het geheim. De zoon wordt erop uit gestuurd om brood te halen bij de bakker; hij heeft geen geld meegekregen, maar toch krijgt hij het prijzige wittebrood mee. De zoon vertelt namelijk dat zijn vader binnenkort rijk zou zijn, omdat hij de wel ging stoppen met ossenhuiden. Eenmaal thuisgekomen komt de bouwmeester erachter dat zijn zoon het geheim heeft verkapt en slaat in zijn woede het kind met het brood dood. De verhalen gaan dat als je je oor tegen een van de zuilen legt, je het wittebroodskind nog kunt horen huilen.

In de verhalen is het belangrijk dat niet iedereen weet van de werking van ossenhuiden. Er wordt vrijwel nooit genoemd waar die kennis precies vandaan werd gehaald. In het verhaal van Jacob van Lennep heeft Pleberus de geheimen geleerd bij de Culdeërs in York. Bouwmeester Appelmans bouwt de toren van Antwerpen op ossenhuiden, nadat hij erover had gelezen in een heel oud geschrift. Maar is er ook echt wat te vinden in geschriften over deze sage? En valt de sage ook te dateren?

Sommige elementen van het verhaal van het geheim van de bouwmeester zijn terug te leiden naar andere geschriften. Zo vermeldt Melis Stoke in de dertiende eeuw in zijn Rijkroniek al dat de bisschop wordt vermoord door een Friese knecht. In een kroniek tot 1430 van Johannes de Beke wordt de bouwmeester Pleberus als metselaar genoemd. En in de zestiende eeuw wordt vermeld dat de bisschop Koenraad ruzie kreeg met de Fries Pleberus. Aan deze literair-historische gegevens lijkt het migrerende volksverhaal van de ossenhuiden te zijn gekoppeld.

Er zijn wel motieven over ossen en het gebruik van ossenhuiden bij het claimen van land, die wijdverspreid zijn in Europa en al heel ver terug te dateren zijn. De sage over ossenhuiden in fundamenten lijkt echter niet veel verder terug dan de zestiende eeuw te dateren. De oudste bron is *Descrittione di tutti i Paesi Bassi*, geschreven door Ludovico Guicciardini in 1567 en in 1612 vertaald naar het Nederlands door Cornelius Kilianus.

Gevelsteen van de sage van het Wittebroodskind te Utrecht (foto R.A. Koman, 2006).

Bron: [Verhalenbank](#).

Het verhaal van het Wittebroodskind uitgebeeld in een lantaarnconsole in Utrecht.

Bron: [Wikipedia](#).

Tijdens de sloop van de Mariakerk in 1815 zou er serieus gezocht zijn naar ossenhuiden, maar tevergeefs, er werden geen huiden gevonden. Ter herinnering daaraan zou er een hardstenen plaat geplaatst zijn, met het volgende rijm:

*Op ossenvel was ik gesticht/ Zoo als de oudheid hier bericht
Maar toen men mij in deeze tijd/ De oude standplaats eens ontzeide,
Op geene wel, noch ossenhuiden/ Zoo als het opschrift wil beduiden,
En dus 't verhaal een fabel zij.*

In een sage zit vaak een kern van waarheid. Van het gebruik van ossenhuiden is nog nooit bewijs gevonden, maar het moet ergens vandaan zijn gekomen. Vanuit literair-historisch perspectief is de sage enigszins in kaart te brengen, maar voor de bouwtechnische kant is geen bewijs. Door bouwkundige ingenieurs is veelal geconcludeerd dat vanuit een grondmechanisch- en technisch oogpunt koeien- of ossenhuiden geen enkele dragende functie hebben.

Tot nu toe is het niet waarschijnlijk dat het gebruik echt bestond en van nut kon zijn. Maar waar komt het gebruik dan vandaan? Een mogelijke verklaring voor deze sage is een vergissing op basis van een Nederlands woord. De verhalen lijken uitsluitend in Nederland (en België) voor te komen.

Een eerste verklaring is een vergissing door de zinsnede de bouw 'is op huyden' begonnen. Men zou dit verkeerd hebben begrepen; het betekent gewoon dat de bouw op heden is aangevangen. Door een verbastering van het woord 'heden' zou men op het idee zijn gekomen dat er huiden mee bedoeld werden.

Een tweede verklaring zou het verkeerd begrijpen van de term 'huien' zijn, waarmee eigenlijk 'heien' werd bedoeld. Planken voor een fundament werden geplaatst op korte geheide houten paaltjes. Dit gebruik werd namelijk eerst 'huien' genoemd.

Een derde verklaring is dat er wel degelijk gebouwd werd op een soort huiden. Het zou dan niet om dierlijke huiden gaan, maar om oude scheepshuiden. Scheepshuiden zijn oude houten scheepswanden die horizontaal werden neergelegd om als fundering te dienen. Uit onderzoek in Amsterdam is gebleken dat dit gebruik echt bestond, wat deze verklaring wel het meest aannemelijk maakt. Er is echter ook een argument tegen deze verklaring, namelijk dat het gebruik van scheepshuiden als bouw materiaal niet veel te vinden is in historische bronnen. Zo is bijvoorbeeld

in het grote Woordenboek der Nederlandse Taal het woord 'huiden/huyden' niet te vinden in de betekenis van een bouw materiaal.

Totdat er een bericht komt met de vondst van ossenhuiden in een fundament, moeten wij het doen met de verhalen. De herkomst van het gebruik lijkt dus voor nu nog onbekend – of een geheim – te blijven.

Bronnen

Er is onder meer gebruik gemaakt van: K. ter Laan: *Wat de torens vertellen: overleveringen van torens en kerken*; met houtsneden van N.J.B. Bulder. Zutphen: Thieme, 1940. Willem de Blécourt et al.: *Verhalen van stad en streek: sagen en legenden in Nederland*. Amsterdam: Bert Bakker, 2010. Jacob van Lennep: *Onze voorouders in verschillende taferelen geschetst*. Deel 4. Amsterdam: P. Meijer Warnars, 1842. Zie verder nog bijvoorbeeld: [Verhalenbank](#).

Ebola: een nieuwe bron voor broodjeaapverhalen

Marlon Wissing

Boven: de eerste foto van een ebola-zombie volgens Big American News. Onder: de twee filmzombies uit World War Z waaruit de ebola-zombie geconstrueerd is.

Twee ebola-patiënten uit Nimba County in Liberia zijn herrezen na hun overlijden. Dat meldde de Liberiaanse krant The New Dawn op 24 september 2014. De twee vrouwen, Dorris Quoi en Ma Kebeh stonden op het punt begraven te worden toen ze weer tot leven kwamen. Volgens de krant brak er paniek uit onder de dorpsbewoners. Sommige van hen beschreven Dorris Quoi als een geest.

Na dit nieuwsbericht duiken er op internet en op social media steeds meer verhalen op over zogenaamde ebola-zombies. Verschillende nationale en internationale nieuwssites nemen het bericht van *The New Dawn* over, waardoor de ebola-zombie een populaire internethype wordt. Er wordt zelfs gesproken over een zombie-apocalyps.

Zombies in populaire cultuur

Sommige nieuwssites brengen het bericht als een broodjeaapverhaal, zoals het AD: 'De meest logische verklaring is uiteraard dat beide slachtoffers onterecht dood werden verklaard, terwijl ze nog in coma verkeerden.' Andere, voornamelijk Amerikaanse nieuwssites verkondigen dat het verhaal waar is. *Big American News* doet er zelfs nog een schepje bovenop: de website claimt de eerste foto van een derde ebola-slachtoffer dat opgestaan is uit de dood te hebben gepubliceerd. Later blijkt echter dat dit geen foto is van een ebola-slachtoffer, maar een gemanipuleerde foto afkomstig uit de apocalyptische zombiefilm *World War Z* (2013).

De zombie-apocalyps is een thema dat veel in hedendaagse populaire cultuur voorkomt. Naast *World War Z* is er de Amerikaanse hitserie *The Walking Dead* die

in het najaar 2014 aan haar vijfde seizoen is begonnen. Alleen al het laatste decennium zijn er tientallen zombiefilms uitgekomen. Die populariteit van zombies in films en op tv wakkert het gerucht over de ebola-zombies aan. Kijkers zien gelijkenissen tussen een besmettelijk zombievirus en de wereldwijde uitbraak van ebola.

Het idee van een 'zombievirus' is overigens iets van de laatste jaren, dat vooral aangewakkerd is door series als *The Walking Dead*. De zombie, wiens naam oorspronkelijk uit een creooltaal komt, werd traditioneel gezien als een geest. De lichamelijke staat van zombies had te maken met toverij en niet met een virus. Ze beten niet en maakten geen andere slachtoffers. De huidige zombie is waarschijnlijk beïnvloed door de vampier, die zijn slachtoffers bijt en ook tot vampier maakt. Zodoende is het idee ontstaan dat er een besmettelijk zombievirus is.

Maar die vergelijking is niet helemaal nieuw. In de jaren '70 was er al eens een uitbraak, hoewel deze niet zo'n grote omvang had als de ebola-epidemie van 2014. In de Antilliaanse krant *Amigoe* wordt in 1994 een artikel over ebola geschreven naar aanleiding van het boek *Het Killervirus* van Richard Preston. De krant schrijft: 'De hersenen worden aangetast, waardoor een soort psychotische dementie ontstaat. De patiënt gaat eruit zien als een zombie.'

'Live' herrijzing van dode ebola-patiënt

Iets anders dat het verhaal over ebola-zombies lijkt aan te wakkeren, is een inmiddels van internet verwijderd filmpje van de Amerikaanse journalist en gezondheidsexpert dr. Richard Besser in het door ebola getroffen land Liberia. Besser doet voor *ABC News* verslag van de lijkophaling door een speciale opruimingsdienst. De mensen van de opruimingsdienst willen een lijk van een ebola-patiënt dat langs de kant van de weg ligt, opruimen. Maar dan beweegt plotseling de hand van de

Scène uit de zombie-serie *The Walking Dead* met een ironische verwijzing naar Ebola

'dode'. Veel mensen zijn van mening dat dit een *hoax* is en dat het filmpje in scène is gezet. Richard Besser staat namelijk op slechts een paar meter afstand, zonder beschermende kleding, terwijl de mensen van de opruimingsdienst allemaal witte pakken aanhebben. Bovendien is er heel toevallig een close-up gemaakt van het moment dat de hand een klein beetje bewoog.

Ondanks dat het filmpje door veel mensen met een korrel zout wordt genomen, wordt het door anderen wel weer als nieuws gebracht. In Nederland schreef *Spitsnieuws* er bijvoorbeeld over: 'De 'zombie' werd opgehaald door de lijkophalers van Liberia. Totdat plots de hand van de langs de weg gelegen man beweegt.'

Apocalyptisch denken

De ebola-zombies worden in het artikel van *Big American News* ook in verband gebracht met een bijbelcitaat: 'Your dead shall live; their bodies shall rise' (Jesaja 26:19). Dat het gerucht over de zombies hier teruggeleid wordt naar de bijbel, is niet zo gek. Het apocalyptisch denken komt immers uit de bijbel. In zijn boek *The End of the World as We Know it* (1997) zegt Daniel Wojcik dat er sinds de tweede helft van de twintigste eeuw naast de traditionele religieuze apocalyps, nieuwe ideeën zijn ontstaan over een betekenisloos einde der tijden: de wereld die verwoest wordt door een nucleaire aanval, een natuurramp of buitenaardse wezens. Ook een wereldwijde epidemie als ebola past in dit nieuwe apocalyptische wereldbeeld, hoewel Wojcik het ook weer relateert aan de bijbelpassage over een plaag die het menselijke vlees zal ontbinden. (Zacharia 14:12-15)

'John Hagee [1996] (...) argues that an airborne strain of the ebola virus could emerge and in about six weeks create a worldwide epidemic that would devastate the world's population. He also says that new, mutated viruses and antibiotic-resistant bacteria could do the same, and if used in chemical or biological warfare, could create a plague similar to that described by Zechariah, and concludes that AIDS, ebola, and killer viruses are a trumpet blast from the throne of God to the spiritually deaf...'

Het Nederlandse geloof in ebola-horror

Tot nu toe lijkt het geloof in ebola-zombies en een zombie-apocalyps in Nederland niet heel sterk. Het lijkt voorlopig een sterk Amerikaans georiënteerde angst. De Amerikaanse gezondheidsorganisatie Centers for Disease Control and Prevention

(CDC) heeft bijvoorbeeld op de website gezet hoe men zich moet **voorbereiden op een zombie-apocalyps**. Dit is gedaan om andere doelgroepen (jongeren) aan te spreken en het is dus geen serieuze oproep, maar het geeft wel aan dat de zombie-apocalyps in de Amerikaanse cultuur een ingeburgerd begrip is. In Nederland zou zoiets minder snel voorkomen.

Hoewel er af en toe Nederlandse nieuwsberichten over zijn verschenen, worden de verhalen meestal afgedaan als broodjeaapverhalen. Enkele uitzonderingen daargelaten, beschouwen Nederlanders de ebola-zombies vooral als fictie en geloven er niet in. Een echte hype op Nederlandse forums is het verhaal dan ook niet geworden. Wel werd er rond eind september en begin oktober 2014 regelmatig over getwitterd. Enkele voorbeelden hiervan:

- 'Ebola betekent in het hebreuws "mort-vivant" maw zombie. Ik ga morgen een ak47 gaan halen gij weet nooit' (@95OUL)
- 'overleden ebola patient herrijst van de dood. zombie apocalypse is starting. ik maak geen grap, echt niet' (@Prinshepessa)
- 'maar ik denk dat ebola ook hier komt, let maar op, het is nieteens ebola maar een gif waarvan je een zombie wordt' (@Tsmaragdina)
- 'Het blijkt dus als je ebola heb en dood ga. Dat je een zombie wordt omg' (@exorxsm)

Uit deze voorbeelden blijkt dat er wel mensen zijn die erin geloven en uit sommige tweets spreekt zelfs een zekere angst. Maar men mag aannemen dat dit niet de heersende tendens is.

- 'Mij lijkt het echt geniaal al komt er een zombie apocalypse door ebola sorry' (@Mereelxox)
- 'ach maak je geen zorgen als je ebola krijgt je staat toch op uit de dood en wordt dan een zombie, geen stress.' (@k_lanika)
- 'Je wordt zombie als je ebola heb dus chill' (@R_a_L_s_)

Ebola-zombies worden vooral als een leuke grap beschouwd. Een gerucht dat in Nederland daarentegen wat serieuzer voet aan de grond krijgt is het verhaal dat ebola geen toevallige uitbraak is, maar een geplande (bio)aanval op de mensheid. Volgens complotdenkerswebsite **Niburu** zit de Amerikaanse overheid samen met de farmaceutische industrie achter de ebola-uitbraak. Zij zouden bewust mensen

hebben geïnfecteerd met ebola voor eigen gewin. Een opvallende believer in deze theorie is topmodel Kim Feenstra. Toen zij op Twitter meldde dat ze twijfelde of ebola een toevallige uitbraak was of een geplande actie, kreeg ze een storm van kritiek over zich heen. Daar reageerde ze op met een [open brief](#) op haar website. De kritiek, maar ook de medestanders die ze kreeg, hebben ervoor gezorgd dat deze complottheorie in Nederland plotseling veel aandacht kreeg.

Ook de New Yorkse dominee [James David Manning](#) was in 2014 even *breaking news* – welliswaar in de categorie 'bizar' – in Nederland. De regelmatig voor ophef zorgende dominee beweerde dat ebola was begonnen bij Starbucks. Het virus zou verspreid worden via sperma van homoseksuele mannen in de drankjes die verkocht worden bij de bekende koffieketen.

Ondertussen zijn de geruchten over ebola in Afrika nog steeds gaande. Op 19 februari 2015 kwam de Food and Drugs Authority (FDA) van Ghana nog met een [officiële verklaring](#) waarin het de op sociale media circulerende geruchten ontkende. Het verhaal gaat dat terreurgroep Boko Haram schoolkrijtjes injecteerde met ebola. Als gevolg hiervan zouden twee leraren zijn overleden. Van zombies en bio-aanvallen tot Starbucks en schoolkrijtjes; ebola blijkt een rijke bron voor broodjeaapverhalen.

Bronnen

Naast de vele nieuws- en websites over ebola(-zombies) zie men het lemma 'Zombie' van M. Frenschkowski in het *Enzyklopädie des Märchens* 14 (2015) 4, koll. 1875-1878. Zie verder D. Wojcik: *The End of the World as We Know it. Faith, Fatalism, and Apocalypse in America*. New York: New York University Press 1997. Snopes is een serieuze website die ingaat op de ebola(-zombie) geruchten: zie [Snopes/info](#) en [Snopes/media](#).

Tweet van Kim Feenstra

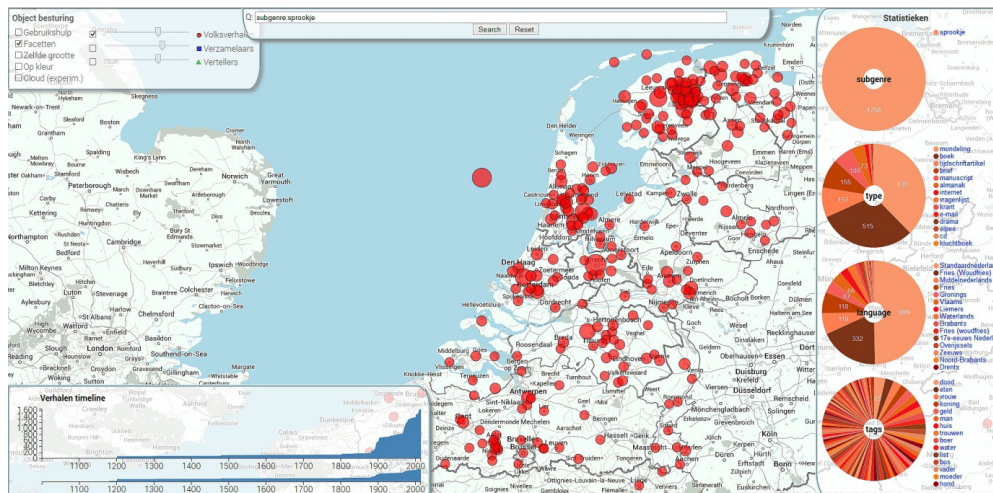
Theo Meder

Wetenschappelijke subsidiegevers als NWO (en KNAW) geven hun geld voor de geesteswetenschappen tegenwoordig het liefst uit aan projecten die samenwerken met technologische afdelingen van universiteiten en met het bedrijfsleven. In 2010 verwierf de Nederlandse Volksverhalenbank van NWO een aanzienlijke subsidie toen ze ging samenwerken met Human Media Interaction van de Universiteit Twente. Het samenwerkingsproject van vier jaar ging FACT heten: Folktales as Classifiable Texts. Binnen het FACT-project zijn een wetenschappelijk programmeur, een post-doc onderzoeker en een assistent-in-opleiding werkzaam.

Tot dan toe werden Nederlandse volksverhalen geheel met de hand in de database van het Meertens Instituut ingevoerd, en dat geldt zowel voor de data als voor de meta-data. Naar onze inschatting moest een deel van dat soort werk toch te automatiseren zijn. En dan heb ik het niet over het scannen en ocr-en van verhalenboeken, maar over het toekennen van eigenschappen aan bepaalde teksten. Met andere woorden: stel dat ik het sprookje van Roodkapje in de computer zou stoppen, dan zou deze zelf kunnen herkennen dat het om een sprookje gaat (en geen mop), dat de naam Roodkapje erin voorkomt, en dat keywords als grootmoeder, jager en redding van toepassing zijn. Tevens zou de computer toch in staat moeten zijn om de taal te herkennen: is dit verhaal in het Standaardnederlands verteld, in het Fries of in één of ander dialect? En tenslotte nog twee uitdagingen: is de computer in staat om zelf een samenvatting van de plot te maken, en is de computer in staat om te herkennen om welk sprookje of broodjeaapverhaal het gaat? Met andere woorden: kan de computer het juiste catalogusnummer van internationale volksverhalen aan elk specifiek volksverhaal plakken (in dit geval ATU 333 voor Roodkapje)?

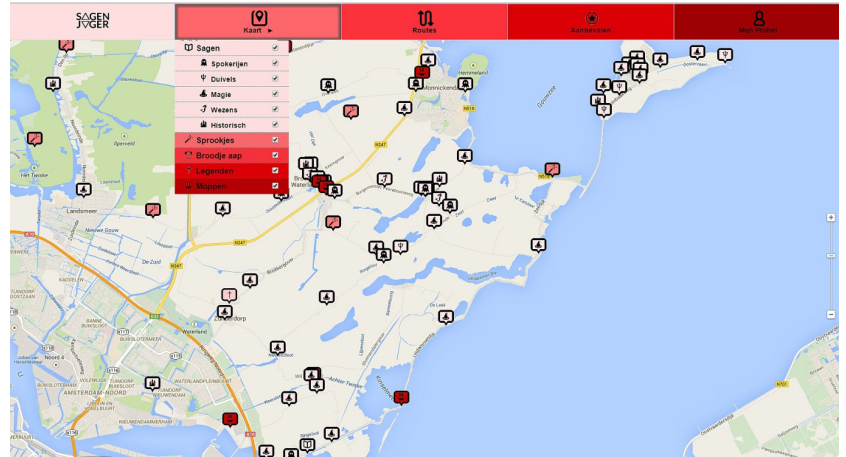
Voor alle vormen van automatische metadata-toekenning is eigenlijk al bestaande technologie voorhanden, maar die werkt vooral goed met veel onderzochte teksttypen zoals nieuwsberichten. Gesproken volksverhalen zijn wat minder eenvormig en er is minder geannoteerd digitaal materiaal van voorhanden dat als voorbeeld gebruikt kan worden voor zelflerende systemen. Een tweede struikelblok kan de taal zijn: zodra iets geen keurig Standaardnederlands is, krijgen computerprogramma's het benauwd. Middelnederlands, 17^e-eeuws, Fries, Limburgs, Heerhugowaards... de computer kan ze niet altijd herkennen, met name als het gaat om lokale dialecten die relatief weinig voorkomen en die soms veel op elkaar lijken. Niettemin werden er verrassende resultaten geboekt en werd er volop gepubliceerd. Er werd onderzoek gedaan naar clustering van volksverhalen, en naar de mogelijkheid van visualisering van clusters van samenhangende verhalen. Tot slot is er veel werk gestoken in visualisaties van geografische en temporele spreiding, en diagrammen die verhoudingen kunnen visualiseren in subgenre, bron, taal, trefwoorden, namen, verzamelaars, provincie et cetera.

In de looptijd krijgen succesvolle projecten van nwo de mogelijkheid om extra geld aan valorisatie te besteden. Valorisatie is een duur woord voor: iets nuttigs terugdoen voor de belastingbetaler. We bedachten dat de SagenJager wel een mooi product zou kunnen zijn. Het werd een samenwerkingsprojectje van een half jaar tussen het Meertens Instituut, de Universiteit Twente en (ditmaal ook) de Stichting Oneindig Noord-Holland.

Verspreiding in plaats en tijd van sprookjes zoals ze in de Nederlandse Volksverhalenbank zijn opgenomen, alsmede verdeling van taal, motieven e.d. (in ontwikkeling en nog niet operationeel in de Volksverhalenbank zelf)

Het basale idee was dat als toeristen als wandelaars of fietsers door een gebied zouden trekken, ze op bepaalde plekken volksverhalen zouden kunnen lezen, die iets met die plek te maken hebben. Soortgelijke websites en apps bestaan er al wel, maar de informatie langs de routes is meestal van cultuurhistorische aard ("Deze houtzaagmolen dateert uit 1782..."). Pure volksverhalenroutes voor smartphone zijn er nog niet. Op smartphone of tablet (met internetconnectie) zien mensen op de kaart waar ze staan, dankzij het gps-systeem. Symbooltjes op de kaart maken duidelijk waar er een verhaal te vinden is. De symbooltjes kunnen worden aangevinkt; wie op eigen houtje een spookroute wil uitzetten, kan dat doen door alleen spokerijen aan te vinken.

De kaart van Waterland met alle verhalen/subgenres aangevinkt

De icoontjes maken in eerste instantie alleen onderscheid naar subgenre: sagen, sprookjes, broodjeaapverhalen, legenden en moppen. De groep aan sagen is – zoals gebruikelijk – oververtegenwoordigd, en daarom zijn de sagen weer verder uitgesplitst op thema: spokerijen, duivels, magie, wezens (denk aan meerminnen, kabouters en reuzen) en historisch. Het is niet voor niets dat onze 'app' uiteindelijk de SagenJager is gaan heten.

Het is natuurlijk onmogelijk om in een half jaar heel Nederland in kaart te brengen. Er is voor gekozen om een beperkt gebied te bedienen in deze pilot. De keuze is gevallen op Waterland, omdat dit een gebied is waar intensief is verzameld in het verleden. De webredacteur bracht in Waterland zo'n honderd verhalen in verband met een bepaalde plek, en stelde drie fietsroutes en twee wandelroutes samen. De fietsroute rond Broek in Waterland is genoemd naar dr. Cornelis Bakker (1863-1933) die er rond de eeuwwisseling gepraktiseerd heeft en heel veel verhalen, liedjes en ander volkskundig materiaal verzameld heeft.

Wie een specifieke route wil wandelen of fietsen, die gaat naar 'start route' en volgt de opeenvolgende nummers langs de lijn. Naar beneden scrollend vindt men de hele route uitgeschreven. Maar ook bij ieder punt op de kaart kan men het icoontje aanklikken en dan verschijnt er een titel. Klik op de titel en het verhaal valt te lezen.

Meestal kan men het verhaal ook nog nader bestuderen in de Volksverhalenbank, maar het hoeft niet. De tekst uit de bank is herschreven om meer toegankelijk te zijn voor een algemeen toeristisch publiek, en aan de verhaaltjes zijn doorgaans een inleiding en een nawoord gekoppeld. Het verhaal valt altijd te lezen, maar het is de bedoeling dat ook elk verhaal te beluisteren valt, verteld door een mannen- en een vrouwenstem. Een luidspreker-icoontje geeft aan dat er audio voorhanden is.

De vijf routes zien er zo uit:

1. Bakker fietsroute (29 km, in en om Broek in Waterland)
2. Bakker wandelroute (10 km, Broek in Waterland)
3. Heksen, zeemeerminnen en een dappere meid (fietsroute, 33 km, start Broek in Waterland, naar Monnickendam en langs Purmerend)
4. Magisch Marken (wandelroute, 8 km)
5. Het Volendamse veulen en de meermin van Edam (33 km, fietsroute, start in Monnickendam, over Edam-Volendam en Marken)

De SagenJager wordt – net als dit e-zine *Vertelcultuur* – gelanceerd op 19 maart, één dag vóór Wereldverteldag. Hopelijk is het op Wereldverteldag zulk mooi weer dat heel veel mensen besluiten om de Waterlandroutes te gaan wandelen of fietsen.

The screenshot shows the SagenJager website interface. At the top, there are navigation tabs for 'KAZRT', 'Routes', 'Aankomen', and 'Mijn Profiel'. Below the navigation is a map of Broek in Waterland. A pop-up window titled 'Het graf van dokter Bakker' is open over the map. The window contains the following text:

Het graf van dokter Bakker

beluister dit verhaal:

Bakker was een man met een goed hart. Zo verhoopde hij de prijzen van zijn hulp bijna nooit, tot grote ergernis van zijn omgeving. Hij was oprichter van een Broekse afdeling van het Witte Kruis en het zelf een uitstekend aanleggen, zodat hij het hele jaar overijs kon beschikken voor zijn patienten.

Er zijn nog maar weinig mensen in leven die hem persoonlijk gekend hebben, maar de heer Piet Groot is daar een uitzondering op. Hij werd op 13 april 1910 door Dokter Bakker op de wereld gezet. Als kind bezocht Bakker hem. Hij kende hem dus nog persoonlijk. De onderzoeker naar de volksverhalen van Waterland en het werk van Dokter Bakker, Theo Meder zocht hem op en interviewde hem.

Dinsdag 10 februari 1998

G: Maar wat mij het meest bijstaat van dokter Bakker, dat is, dat het een goed mens was. Wat is een goed mens? Een mens die goed is voor zijn medemens, dat noem ik een goed mens. En of zijn mij dingen bekend van dokter Bakker... Dat is bijvoorbeeld een arm mens een kind op de wereld had gezet, en dat moest betaald worden. En dat zei dokter: "Laat maar zitten". En meer van dergelijke dingen. Hij was een fijne vent. Die richte... hij was de oprichter van de Noordhollandse vereniging het Witte Kruis, wat later het Groene Kruis is geworden. (...) Hij kreeg daardoor die steun op zijn graf, die nu verwaarloosd is.

M: Ja. Ik heb het gezien. Er staat nog zo'n bakje bij zijn graf, en daar staat op: "De afdeling Broek in Waterland van de Noord-Hollandse vereniging Het Witte Kruis van haar oprichter, G: Jule".

M: Dat is bij het graf geplaatst.

G: Ja. Dat was dokter Bakker.

[-]

bron verhaal

afbeelding: foto: Theo Meder

beoordeel dit verhaal:

Dokter Cornelis Bakker

www.meertens.knaw.nl/waterland/routes?d=2#

Detail uit de Bakkerkaart op de SagenJager, inclusief inleiding, verhaal, audio weergave en verwijzing naar de Volksverhalenbank

Dankzij de technische ontwikkelaars van het Meertens Instituut is de SagenJager nu geschikt om voor heel Nederland te worden aangevuld. Als beleid en financiën het toestaan dan zal het volgende gebied dat wordt toegevoegd aan de SagenJager de Friese Wouden zijn.

Verantwoording

De SagenJager is te vinden op: www.SagenJager.nl

Aan FACT en de SagenJager werkten de volgende mensen mee: Theo Meder, Nikkie Herberigs, Mariët Theune, Dong Nguyen, Iwe Muiser, Dolf Trieschnigg, Marianne van Zuijlen, Cecile van der Waal, Matthijs Brouwer, Jan Pieter Kunst, Sterre Leufkens, Marten van der Meulen, Sarah Theurlings-Heijse en Wesley Connor.

SAGEN
JAGER

UNIVERSITEIT
TWENTE.

De Hartenkoning

Een sprookje van IRINA (Irene Bakker-Sterk)

Er was eens een prinsje dat Enrique heette. Het ontbrak hem aan niets en toch stal hij brood en appels uit de keuken. Soms had hij een driftbui en dan trapte hij naar iedereen die in zijn buurt kwam en als hij van de koningin zijn zin niet kreeg dan schold hij haar uit voor Rotmoeder.

“Ik ben niet moe”, gilde Enrique als ze hem naar bed bracht en “Ik wil me niet uitkleden en tanden poetsen.” Hij plaste in zijn broek en huilde: “Ik wil niet in bed, ik wil op een matje op de grond liggen.” De koningin keek het prinsje aan en zag dat hij bang leek. “Ga jij maar lekker op het kleedje liggen,” zei ze tegen Enrique. “Lig je goed?”

Enrique knikte. De koningin ging naast hem op de grond zitten, aaide over zijn bolletje en begon te vertellen:

“Er leefden eens een koning en een koningin die erg ongelukkig waren, want ze wachtten al jarenlang op een kindje. Het liefst wilden ze een jongetje, een troonopvolger, maar de wieg in de kinderkamer bleef leeg.

Op een dag zat de koningin verdrietig op een bankje in de tuin van het kasteel.

“Ik wil zo graag een kindje, waarom krijgen andere vrouwen wel een kindje en ik niet,” zuchtte ze.

“Wees niet bedroefd koningin,” klonk een zachte stem.

De koningin keek op. Op de onderste tak van de oude eik zat een kleine fee. Ze droeg een bloemenkrans in haar witte haar en haar lange rok fladderde in de wind. “Als u een kindje wilt, reis dan samen met uw man naar Distanzia. Daar woont een verre nicht van me, de goede fee Caressa en die heeft heel veel kindjes, vondelingen en wezen. Caressa zoekt nieuwe ouders voor ze. Maar..., ze geeft ze niet zomaar.”

De kleine fee vloog weg en liet de koningin verbaasd achter. Ze liep vlug naar haar man en vertelde hem wat ze net gehoord had.

“Zouden we dat wel doen?” wilde de koning zeggen. Maar toen hij naar zijn vrouw keek slikte hij zijn woorden in en zei dat ze hun koffers maar moest pakken. De volgende dag vertrokken ze met een koets met acht paarden ervoor.

Na een lange reis kwamen ze bij Caressa.

“Jullie kunnen een kindje krijgen, maar niets voor niets. Jullie moeten drie zware opdrachten uitvoeren. Als jullie daarin slagen dan mogen jullie een kindje mee naar huis nemen. Zo niet, dan vertrekken jullie met lege handen.”

Het paar stemde toe.

“Dan komt nu de eerste opdracht!” zei de fee. “Zien jullie die hoge witte berg daar in de verte? Die moeten jullie binnen drie dagen laten verdwijnen” De koning en koningin vertrokken direct. Dichterbij gekomen zagen ze dat het geen gewone berg was, neen, het was een enorme papierberg.

Met volle moed gingen ze aan de slag. De hele dag scheurden ze papier en de wind nam de snippers mee. Tegen de avond was de berg iets kleiner geworden. Hun handen zaten vol blaren en ze waren doodmoe. “Het gaat te langzaam vrouw,” sprak de koning. Morgen moeten we nog harder werken”. Teleurgesteld zagen ze de volgende morgen dat al hun werk voor niets was geweest. De berg was aangegroeid. Hoe was dat nu toch mogelijk? Ze reden om de berg heen en zagen dat er een papiermolen achter stond die zorgde dat de papierberg bleef groeien. Razendsnel, tegen beter weten in, scheurden ze verder en stopten pas toen ze helemaal uitgeput waren. De berg was een flink stuk kleiner, maar de blaren waren kapot gegaan en het witte papier zat vol bloed.

“We hebben nog één dag,” antwoordde de koning. “Laten we extra vroeg opstaan en nog harder werken.”

Na een korte nachtrust gingen ze naar de berg die nog hoger geworden was. “Vandaag moet het lukken,” zei de koningin en met de moed der wanhoop ging het koningspaar de berg te lijf. Hun vingers brandden en alle spieren deden pijn. Behalve als ze aan hun kindje dachten, dan voelden ze geen pijn. Ze werkten door in de laatste zonnestralen en hun verlangen naar een kindje groeide en groeide. Op het laatst was hun verlangen zo vurig dat – toen de koningin diep zuchtte – er een vonk oversprong. De berg vatte vlam en verdween in een laaiend vuur. Net op tijd!

Door de rooksluiers gingen ze naar Caressa terug.

"De volgende opdracht is een oefening in geduld." Caressa gaf de koning en koningin een reusachtige zandloper. "Draai hem om en als hij is leeggelopen kom dan terug voor de laatste opdracht."

Korreltje voor korreltje viel het zand door de nauwe opening. De koning en de koningin keken elkaar vragend aan. Hoe moesten ze de tijd doorkomen?

"We gaan op reis," zei de koning. "Ik wil dit land goed leren kennen."

"Ja, dan kunnen we ons kind er later alles over vertellen," antwoordde de koningin.

Overall waar ze kwamen schilderde de koning de landschappen en de mensen. De koningin ging in elk dorp of stadje naar de markt om kleertjes en speelgoed te kopen, zodat hun kindje iets uit zijn eigen land zou hebben.

Pas toen de koets volgeladen was met tekeningen en spulletjes en er helemaal niets meer bij kon, was de zandloper leeg en konden ze terug.

"Jullie hebben je tijd goed besteed," zei de fee. "Dan is het nu tijd voor de laatste opdracht, een raadsel. Let op: Je kunt het geven en ontvangen, je krijgt het voor niets en het is toch onbetaalbaar. Als je het deelt, vermenigvuldigt het zich. Rara wat is dat?"

De koning schudde zijn hoofd. Hij wist het niet.

"Alstublieft, Caressa," sprak de koningin met tranen in haar ogen, "we hebben zoveel liefde te geven en we willen zo graag een kindje dat van blijdschap lacht als het ons ziet. Toe, bedenk dat we schatrijk zijn, maar ondanks onze rijkdom blijft het wiegje in de kinderkamer leeg. Help ons, omwille van de Liefde."

"De Liefde! Goed geraden!", sprak Caressa. "Ik ga jullie zoontje halen."

Even later kwam ze terug met een jongetje aan de hand. "Dit is Enrique."

De koning en koningin waren verrukt toen ze het jongetje zagen.

"Wees goed voor hem," zei Caressa voor ze vertrokken en ze haalde een ketinkje tevoorschijn waaraan een medaillon hing, een half hartje. "Als jullie zoon ooit op zoek wil gaan naar zijn afkomst moet hij de andere helft van het hartje zoeken. Dit betoverde medaillon zal hem helpen."

Thuisgekomen schreef de koning trots de naam van zijn zoon onder zijn eigen naam in de familiechroniek. Tevreden sloot hij het boek.

In het hele land verkondigden herauten het grote nieuws dat er een troonopvolger was en het volk vierde zeven dagen en zeven nachten feest.

"Met vuurwerk en ballonnen?" vroeg de prins toen ze klaar was.

"Met vuurwerk en ballonnen!" antwoordde de koningin. Ze gaf het ventje een nachtzoen en hij viel tevreden in slaap.

Enrique groeide op. Op een dag liep hij door één van de gangen van het kasteel. Hij hoorde hoe achter hem een paar bedienden fluisterden, maar wat ze zeiden kon hij niet verstaan. De prins ging er op letten en merkte dat ze vaker achter zijn rug geheimzinnig fluisterden. Dat vond hij vervelend en hij begreep het niet.

Honderd keer vroeg hij aan zijn moeder en vader: "Waarom ben ik donker en hebben alle andere mensen een lichte huid?"

"Maak je geen zorgen, ga maar lekker buiten spelen," zeiden ze en glimlachten. En toen hij wat ouder was: "Dat is te veel om nu uit te leggen, wacht maar tot je groot bent. Heb je je huiswerk al af?"

De prins ging recht voor de koning staan en vroeg boos: "Waarom wordt er over me gefluisterd en waarom krijg ik geen antwoord op mijn vragen?"

"We vinden het zo moeilijk om er over te praten omdat we bang zijn om je te verliezen." antwoordde de koning. Al heb ik wel geprobeerd om het te vertellen," vulde de koningin hem aan.

De koning draaide zich om. "Kom mee, we moeten je iets laten zien."

Achter elkaar liepen ze een lange wenteltrap op naar de torenkamer. In de ronde kamer stond een donkerbruine leren fauteuil naast een open haard en links daarvan een hoge eikenhouten boekenkast. De planken bogen diep door omdat ze volgestouwd waren met boeken. Eén ervan leek op een schetsboek. Ernaast stond een dik gouden boek.

"Hier zul je de antwoorden op je vragen vinden," sprak de koning, "maar denk goed na voor je de boeken openslaat. Vaak roepen antwoorden nieuwe vragen op. Je kunt er ook door veranderen." Daarna verliet het koningspaar de torenkamer.

De prins keek naar de boekenkast. Wat moest hij doen? Moest hij wel of niet de antwoorden op zijn vragen zoeken? Hij deed een paar stappen naar voren en pakte een boek. "Distanzia", een schetsboek vol tekeningen en schetsen van vreemde landschappen, dieren en mensen. De mensen waren donker zoals hijzelf en hun kleding was felgekleurd. Er ging een nieuwe wereld voor hem open, een wereld die een verlangen opriep.

Nog een boek trok zijn aandacht: "Zeden en gebruiken in Distanzia."

"Taal en grammatica van Distanzia voor beginners" stond vol vreemde woorden en letters. Iedere dag ging Enrique direct na het ontbijt naar de torenkamer, op zoek naar antwoorden. Maar pas nadat hij alle boeken gelezen had vond hij de moed om het gouden boek open te slaan. Op de voorzijde van de omslag stond in sierlijke letters "Familiekroniek." Op de eerste bladzijde zag hij een grote boom met brede takken, zijtakken en lange wortels, die zich splitsten tot ze een ragfijn netwerk vormden. Het was een stamboom.

Nieuwsgierig las hij de namen van zijn voorouders. Ze heetten allemaal Karel of Johan, zoals zijn vader. Maar onderaan stond zijn eigen naam: Enrique. Daaronder stond met gouden inkt in het handschrift van zijn vader: "Vandaag hebben wij een zoon gekregen. Enrique is geboren in Distanzia. We zijn zeer gelukkig."

Distanzia? Hij was geboren in Distanzia? Het sprookje! flitste het door hem heen. Hij was de prins uit het sprookje dat zijn moeder hem zo vaak had verteld voor hij ging slapen!

Hij moest naar zijn ouders. O nee, het waren zijn ouders niet! Wie waren zijn ouders dan wel? Waren ze dood of leefden ze nog? En als ze nog leefden, waarom wilden ze hem dan niet? Wat had hij hen misdaan dat ze niet voor hem wilden zorgen? Wat was er met dat medaillon in het sprookje? Het halve hartje. Wie was hij?

Distanzia! Hij moest zo snel mogelijk naar Distanzia. Om de antwoorden te vinden, niet wachten tot het te laat was. Hij rende de wenteltrap af.

"Je gaat op reis," zei de koning berustend. De prins knikte.

"Ga dan met onze zegen."

De koningin liep met tranen in haar ogen op haar zoon toe. Met trillende handen hing ze een dunne ketting om zijn hals. Het was het medaillon, een half hartje.

"Als jullie zoon ooit op zoek wil gaan naar zijn afkomst moet hij de andere helft van het hartje zoeken. Dit betoverde medaillon zal hem helpen." herhaalde de prins de woorden van Caressa.

De koningin lachte door haar tranen heen. "Helpt het ook om je weer bij ons terug te brengen?"

De prins slikte iets weg. Al die jaren had zijn moeder het medaillon voor hem bewaard.

De koningin vulde zijn ransel met schone kleren en proviand voor onderweg. De koning gaf zijn zoon een kleine buidel met goudstukken. "Pas goed op jezelf jongen. Kom heelhuids terug."

De prins omhelsde zijn ouders en besteeg zijn paard. Zodra hij het de sporen gaf wees het hartje hem de weg. Als hij in de juiste richting reed begon het te kloppen, week hij van die richting af dan stopte het.

En zo bereikte de prins Distanzia. In een kleine stad zocht Enrique een herberg om de nacht door te brengen. Op het marktplein liepen een jongen en een meisje die hem bekend voorkwamen. Ze waren armoedig gekleed en leken sprekend op elkaar. "Misschien weten zij waar Caressa woont," dacht de prins. De fee kon hem vast vertellen of zijn ouders nog leefden.

Terwijl hij naar ze toeliep viel zijn jasje open en het hartje, dat hevig klopte, werd zichtbaar. Het meisje wees ernaar en vroeg: "Wat doe jij met het medaillon van

onze moeder?"

"Dit medaillon is van mij," antwoordde de prins, "ik heb het van mijn moeder gekregen voor ik op reis ging."

"Dan, dan..." De wangen van het meisje kleurden rood. "Het sprookje!!! Is het dan waar?"

"Welk sprookje?" vroeg de prins.

"Het sprookje dat moeder ons elke avond vertelde toen we nog klein waren."

"Over een koning en een koningin?"

"Nee, over een arme weduwe."

De prins werd nieuwsgierig. "Wil je het me vertellen? Ik hou van sprookjes."

Ze gingen op een bankje zitten en het meisje begon te vertellen.

"Er leefden eens een man en een vrouw die erg gelukkig waren, al waren ze arm. Op een kwade dag viel een trollenleger hun land binnen. Ze droegen een oorlogsmachine met zich mee.'

De vader trok ten strijde. Na hevige gevechten werden de trollen verslagen en was de oorlogsmachine vernietigd. De trollen verlieten het land, maar vader kwam niet meer terug. De weduwe was heel verdrietig, maar ze moest verder. Haar kinderen waren mager en lusteloos van de honger en vroegen steeds om eten. Gelukkig vond ze snel werk bij een boer. De twee oudste kinderen mocht ze meenemen. Die konden haar helpen. Maar de jongste was te klein.

"Ik kan mijn kind toch niet alleen achterlaten," zei ze tegen de boer. "Hij zal verhongeren."

Die boerin wist wel een oplossing. "Drie dagreizen hier vandaan woont een kinderfee. Ze zoekt voor wezen en vondelingen nieuwe ouders en de kinderen krijgen het goed." De weduwe ging naar de fee en smeekte haar om ook voor haar zoontje lieve mensen te zoeken, die hem veel liefde en een goed leven wilden geven. De fee beloofde het en gaf de moeder uit medelijden nog wat goud en een gouden medaillon. Een half hartje.

"Doe het nooit af," sprak ze. "Ik heb het betoverd. Als je zoontje je later wil zoeken dan zal hij je hierdoor weten te vinden."

De moeder beloofde het, kuste haar kindje en ging naar haar andere kinderen. Ze bleef altijd aan hem denken en het medaillon draagt ze nu nog steeds."

Opgewonden keek Enrique naar het meisje. "Waar is je moeder, ik wil naar haar toe. Ik wil haar hartje zien."

In een kraam vol houtsnijwerk en rieten manden stond een vrouw, krom van het werken, de grijze haren in een knot. Zodra ze de prins zag greep ze naar haar medaillon. De prins hoorde hoe het hartje klopte.

"Enrique?" klonk het aarzelend. Ze pakte het medaillon van de prins en hield dat van haar er tegenaan. De hartjes klopten in hetzelfde ritme, de twee helften versmolten en werden één hart.

"Mijn droom is uitgekomen," zei de moeder met betraande ogen. "Mijn kind."

Zijn moeder gaf hem het medaillon en ze omhelsden elkaar.

EIGENLIJK had de prins verwacht dat hij nu lang en gelukkig zou leven en in het begin wàs hij ook gelukkig. Zijn familie vroeg hem honderduit en ze waren vol verbazing als hij over thuis vertelde. "Woon je in een echt kasteel? Heb je een eigen kamer? Met warm en koud water uit de kraan?"

"Je blijft nu toch hier," zei zijn moeder keer op keer. Daar wist hij geen antwoord op. Zeker, er was een band ontstaan met zijn familie. Maar de koningin had hem getroost als hij viel en sprookjes verteld voor hij ging slapen. De koning ging vaak met hem vissen en ze speelden spelletjes. Nu hij zo ver van huis was voelde hij pas hoe sterk de band met hen was.

Tot zijn verbazing stond de koningin op een dag voor de deur.

"Ik had het gevoel dat je me nodig had. Gaat het wel met je?" vroeg ze na vier dikke kussen. "Je ziet er zo moe uit."

Enrique zag hoe ze van hem naar zijn moeder keek.

"We lijken op elkaar, hè?"

"Ja," zei ze. "En ik kan ook de banden zien die jullie met elkaar hebben. Hij lijkt op de band die ik met je heb."

De prins knikte. "Ja, maar de banden verscheuren me. Ze trekken aan twee kanten. Het zijn banden van verwachtingen en ik krijg het er benauwd van."

De koningin rommelde in haar tasje. Aha, daar was haar lintenschaartje. "Hier jongen," zei ze, "banden zijn er om door te knippen."

De prins pakte het schaatje aan en twijfelde. Ten slotte deed hij zijn ogen dicht en knipte. De band viel op de grond, maar... er groeiden direct twee nieuwe banden. Hoe de prins ook knipte, steeds verdubbelden ze zich. Allemaal verschillende banden in verschillende richtingen en met verschillende verwachtingen. Ze kronkelden zich om de prins heen. Hij hapte naar adem. Het hartje om zijn hals ging als een bezetene te keer.

De moeders keken elkaar in de ogen. Als de prins de banden niet kon doorknippen, moesten zij het doen. Alle verwachtingen moesten ze loslaten. Maar was dat zo erg? Het ging immers om het geluk van hun zoon! Liefde was ook een band, eentje die niet knelde. Zonder verwachtingen werd alles wat de prins aan hen kon geven een cadeautje.

De koningin gaf haar zilveren reserveschaartje aan de andere moeder. Samen knipten ze de banden door. De ene na de andere band viel op de grond. Hun zoon kon weer ademen en het hartje kwam tot rust. Enrique was nu vrij om zijn eigen keuzes maken.

Terug in het kasteel bereidde Enrique zich voor op de zware taak die op hem wachtte.

Als hij rondreisde in het koninkrijk vroegen kinderen hem weleens waarom hij zo donker was. Dan vertelde hij hen het sprookje van de halve hartjes en liet het medaillon zien.

Hij wist wie hij was en voelde zich compleet. Regelmatig schreef hij brieven naar zijn familie in Distanzia. Soms bezocht hij hen.

Jaren later, toen zijn vader oud was, werd Enrique tot koning gekroond. Opnieuw was er groot feest, met vuurwerk en ballonnen en het hele volk juichte "Lang leve onze Hartenkoning."

Kiezen is verliezen

The making of Vuil vel: Veertig Vlaamse Volkssprookjes

Marita de Sterck

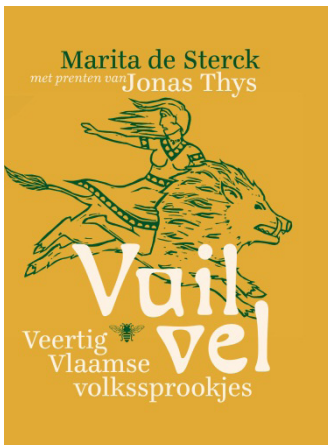
Hoe het begon

Ik ben niet de enige verzamelaar van volksverhalen die het kind van een verteller is. Mijn vader-kleermaker vertelde voor kroost en klanten, over de bloedzuipers, Kludde, de pekduivels in de Rupel en andere schrikwekkende creaturen. In het dorp werd gefluisterd dat zijn verhalen beter in elkaar staken dan zijn maatpakken. Hij was een katholieke, conservatieve man maar al vertellend steeg hij op en durfde hij buiten de lijntjes te kleuren.

Als kind kneep ik in mijn kussen tot mijn knokkels wit zagen, als het ongehoorzame meisje – tegen alle waarschuwingen in – aanbelde bij de vreemde meneer die vroeg: 'Wat eet ge het liefst, vlees of botten? Wat drinkt ge het liefst, water of wijn?' Natuurlijk verloor dat meisje keer op keer hoofd en leven. Hoe verbijsterend vreemd en cru die oude verhalen ook klonken, ze brachten tegelijk verontrustend vertrouwde elementen aan. Dat was het soort verhalen dat ik wou horen, over het echte leven, niet de zoutloze vertelsels die destijds aan kinderen werden aangeboden.

Het kind dat om straffe verhalen bedelde werd een antropoloog die initiatierituelen ging bestuderen met aandacht voor de narratieven die hierbij opduiken. Tijdens die scharniermomenten wordt met passie en lef verteld, over dat volle leven, inclusief agressieve en erotische passages. Dat zou mijn niche worden als bloemlezer: vertellingen die (nog) niet door de mangel van de censuur zijn gehaald. Mijn zestig favoriete wereldverhalen bracht ik samen in *Bloei*. In *Beest in bed* probeerde ik negen volksprookjes die we denken te kennen, maar die gehavend tot ons zijn gekomen, hun rauwe energie terug te geven, door te vertrekken vanuit oudere versies dan de verkinderlijkste edities.

Cover: lay-out Gert Dooreman

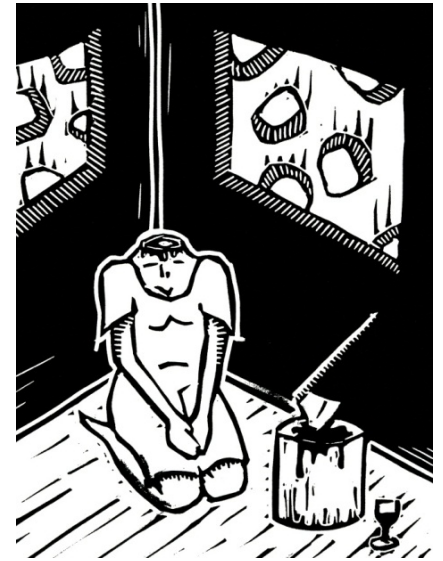
Al een jaar of tien stockeerde ik de Vlaamse niet-geïnfantiliseerde volksverhalen die mijn pad kruisten voor een aparte bundel. De titel stond snel vast: Vuil vel is de naam die Assepoester in een aantal Vlaamse varianten krijgt. Ik behield uiteindelijk veertig Vlaamse tover- of wondersprookjes die bij mij bleven 'plakken' door de pittige vertelstijl, de vinnige plotopbouw, de relevante motieven, de emotionele slagkracht, de uitnodiging tot persoonlijk decoderen, de morele vragen die ze oproepen zonder de antwoorden in te vullen, de interessante figuren die erin rondlopen, niet op de laatste plaats de boeiende vrouwelijke personages. Voor mij gaat het om verhalen die nog altijd betoveren, en verbazing, verbijstering oproepen.

Waar ik ze vond

De meeste verhalen komen uit bronnen die meer dan een eeuw oud zijn, zoals de collecties van de Duitse onderzoeker Johann Wilhelm Wolf, die van 1840 tot 1847 in Vlaanderen verbleef en in het voetspoor van de gebroeders Grimm volksprookjes en sagen verzamelde. Hij speurde in geschreven bronnen, mobiliseerde Vlaamse auteurs, journalisten en bibliothecarissen om materiaal te bezorgen én deed zelf aan veldonderzoek. Ploeterend doorheen zijn lijvige bundel *Deutsche Märchen und Sagen* uit 1845 (in ouderwets Duits) vond ik (ondanks de misleidende titel) een aantal interessante Vlaamse volksverhalen, waaronder de Blauwbaardvariant: 'De drie gezusters'. Die opent heftig: 'Er was eens een moeder die drie dochters had, die ze niet kon uitstaan. De oudste was dat beu en zei: 'Moeder, ik trek de wereld in om mijn geluk te zoeken.' De moeder antwoordde: 'Dan wens ik dat het straatstenen regent als ge op pad zijt.'

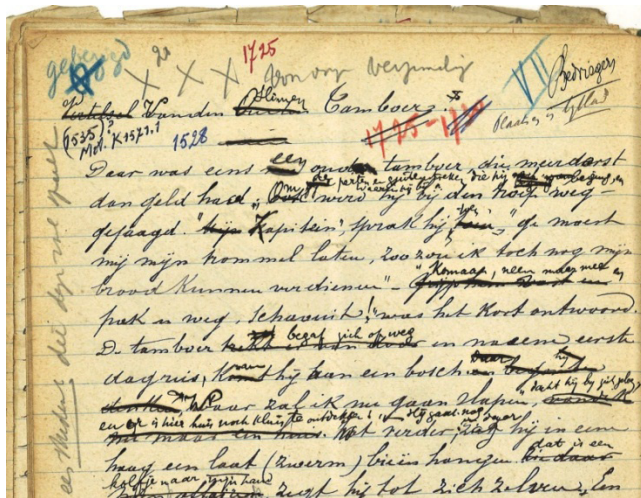
Drie zinnen, en het regent niet alleen straatstenen, maar ook dramatische beloftes en prikkelende vragen. Ik was benieuwd of deze (in mijn ogen) krachtige variant van The Maiden-Killer de volgende generatie nog kon boeien en vroeg mijn (jongvolwassen) kinderen naar feedback. De zoon die als leraar plastische opvoeding met kinderen en jongeren werkt, bood ook picturaal feedback en maakte de linoprenten voor 'Beest in bed' en 'Vuil vel'. De techniek van linoleum- of lino, waarbij op ambachtelijke wijze gesneden en gekerfd wordt in een stuk linoleum, dat met een pers krachtig op papier wordt gedrukt, creëert prenten die aansluiten bij de ruwe sfeer van de verhalen.

Illustrator Jonas Thys: "Ik koos als illustratiemomenten vooral passages die niet in de bekende versies van de sprookjes voorkomen, omdat deze scènes gruwelijk of seksueel getint waren. Voor mij geeft grafiek vaak een extra dimensie aan een tekening of schets, een effect dat je met potlood of penseel moeilijk kunt benaderen.

Illustratie bij 'De drie gezusters': schets en lino van Jonas Thys.

Thys: "Ik wist meteen na het lezen van 'De drie gezusters' dat ik de geknielde onthoofde jonge vrouw zou tonen, omdat de scène zo onvoorstelbaar wreed is. Haar hoofd is er net afgeslagen. De jonge vrouw ziet er zo onschuldig en naïef uit, een groot contrast met de brute moordenaar. In plaats van het bladvallend straatstenen te laten regenen, zien we door de ramen de straatstenen die verwijzen naar de hardvochtige moeder."

Een slimme soldaat-tamboer verkoopt zijn magische trommel (gevuld met bijen) als 'waarzegger' aan de boer. Deze Vlaamse versie, die ook kenmerken van de klucht vertoont, komt uit een van de schriftjes uit het fonds De Meyer-De Cock (collectie Letterenhuis Antwerpen). Hier is de bedrieger een soldaat-tamboer, maar in de marge staat: 'Soms is 't een student die deze rol speelt.'

Ik hou van de kracht van het puur zwart-witte van de beelden en van de sfeer die erbij hoort. Bij de eerste schetsen met potlood werk ik fijner. Bij het linosnijden blijven de ruwe lijnen over, daar werk ik op wit op zwart, niet zwart op wit zoals bij het schetsen. Het echte resultaat krijg ik pas na het drukken te zien."

Het werk van Wolf is, samen met een aantal andere inspirerende bundels volksverhalen, te raadplegen in de Antwerpse Erfgoedbibliotheek Conscience. Een tweede droombiotop voor de volksverhalensprokkelaar vormt het Antwerpse Letterenhuis,

waar de handschriften van onder andere Alfons de Cock (1850-1921) te vinden zijn. Deze Vlaamse onderwijzer-volkskundige heeft zich bezig gehouden met veel thema's die mij ook boeien: volksgeneeskunde, kinderspel en kinderlied, volkstaal, spreekwoorden, zegswijzen, én volksverhalen. Samen met de dichter-leraar Pol de Mont (1857-1931) stelde hij belangrijke bundels samen, zoals: *Dit zijn Vlaamsche Wondersprookjes* (1893) en *Dit zijn Vlaamsche vertelsels uit den volksmond opgeschreven* (1898). In opgeschoonde vorm verschenen selecties hieruit, die als prijsboeken voor scholieren de ronde deden. Grappig zijn de notities achterin de editie van 1898: "Aanduiding der wijzigingen aan enkele onzer vertelsels toegebracht, met het oog op de schoolgaande jeugd". Bij het verhaal 'Van de koningsdochter die alleen maar wou trouwen met een man die haar kon vastpraten' staat: "Men vervange het gezegde der prinses: "In mijn hart is 't nog veel warmer," door eene plat realistische uitdrukking."

In het Letterenhuis bevinden zich de rijkelijk met de hand geannoteerde edities van de bundels van De Mont en De Cock, met krabbels in de marge, commentaren op de opgenomen versies, opsommingen van varianten in binnen- en buitenland.

Illustratie bij: 'In het land van de oude mekes': schets en lino.

Illustrator Jonas Thys: "Ik vond het plezant om een berg oude vrouwen te tekenen, geen fijne ladder met fijne lichamen, het moest ruw zijn, als het verhaal."

Maar de echte kick mocht ik ervaren bij het doorbladeren van de schriftjes van Alfons de Cock, waarin de prille versies genoteerd staan, met commentaren tussen de lijnen en in de marge. Hilarisch is 'In het land van de oude mekes' waarin een smid, een mandenmaker en een touwslager in de luren worden gelegd door een oud wijf, dat door een gat in de grond ontsnapt naar het land van de oude mekes (wijven). In een mand aan een touw daalt de smid af. Hij wil de enige jonge bewoonster mee naar boven nemen. Maar er kan er maar één tegelijk naar boven, zijn gezellen houden het meisje en laten de smid beneden. Met de hulp van een ladder van oude wijven komt hij uiteindelijk weer boven.

Alfons de Cock verzorgde ook anoniem een boekdeel voor de reeks *Kryptádia* (Geheime geschriften), een twaalfdelig standaardwerk van de erotische folklore, dat in een beperkte oplage verscheen. In Franse vertaling verschenen in *Kryptádia VII* (1901) 28 Vlaamse erotische vertellingen, die in menige bundeling voor het grote publiek, en al zeker in bewerkingen voor kinderen, nooit waren opgenomen. In 'De bultenaar en de koningsdochter' wil de prinses maar niet vrijen. De koning nodigt alle koningszonen uit, zodat ze degene kan uitkiezen die haar het best heeft volstaan. Velen falen, tot de jongste prins van een naburig rijk, een bultenaar met een 'ezelsfluit', erin slaagt om haar ten volle te bevredigen ...

Minder hilarisch zijn de snoeiharde gezinsdrama-sprookjes, vooral afkomstig uit de vierdelige reeks *De Vlaamsche vertelselschat* (1925-1933) van de dichter-romancier Victor de Meyere die Alfons de Cock opvolgde als hoofdredacteur van het tijdschrift *Volkskunde*. Moeders of vaders helpen hun kinderen met de blote hand om zeep, grootouders verslinden hun kleinkinderen, één kind wordt voorgetrokken en het andere koud gemaakt, een broer slacht zijn zus, of een zus keelt haar broer. Dit zijn verhalen die door hun ondraaglijke spanningsboog niet alleen narratief plezier creëren, maar ons tegelijk van onze sokken blazen, *moral tears* wekken, én ons een confronterende spiegel voorhouden. Nogal wat volwassenen huiveren om deze verschrikkingen ongecensureerd door te vertellen aan de volgende generatie. Maar juist die rauwe verhalen bieden een initiatie in de dramatische dimensies van het menselijk bestaan en reiken archetypische vormen aan om rond het onvoorstelbare door te denken. Bovendien duiken die motieven helaas geregeld op in *real life*.

Illustratie bij 'Wit Karlientje en Zwart Karlientje'

Jonas Thys merkt hierbij op: "Scènes met veel water bieden interessante mogelijkheden op lino. De klauwen van de waternekkers en de bloedzuipers die Karlientje naar beneden willen trekken zorgen voor dramatiek. Ik vul die monsters niet helemaal in, elke lezer/kijker ziet er zelf zijn eigen monster in."

Wat ik heb weerhouden

Deze selectie tover- of wondersprookjes reflecteert mijn subjectieve appreciatie. Andere verzamelaars zouden een andere selectie en andere versies brengen. Eelke de Jong en Hans Sleutelaar namen in *Alle sprookjes van de Lage Landen* vijfhonderd sagen, legenden en sprookjes op, waaronder opvallend veel diersprookjes en natuurverklarende sprookjes. Harlinda Lox biedt in haar *Flämische Märchen* een meer wetenschappelijke selectie, die ook breder gaat wat de genres betreft, met veel diersprookjes en grappen. Geert Van Istendael heeft in zijn *Vlaamse sprookjes* een groot aantal sagen opgenomen. Nog meer sagen zijn te vinden in de omvangrijke reeks *Op verhaal komen*, die Stefaan Top, mede op basis van research door studenten, samenstelde (zie ook: volksverhalenbank.be).

Het was niet mijn bedoeling om een wetenschappelijk naslagwerk te brengen, wel om de geïnteresseerde lezer te laten proeven van de eigenheid en diversiteit van de Vlaamse volksverhalenschat, van de dynamiek van de Vlaamse vertelcultuur, die geen starre, onbeweeglijke poel vormt, maar al eeuwenlang bloeit, juist omdat ze de dialoog aangaat met de omringende vertelculturen en voortdurend beweegt.

De spelling is gemoderniseerd, maar de bijzondere Vlaamse woordenschat, de unieke zegswijzen en uitdrukkingen, het zout in de taal, heb ik behouden. In "Zo gauw iedereen een koekenbak op zijn talloor had liggen" heb ik talloor dus niet vervangen door bord en koekenbak niet door pannenkoek. Het zijn veel te mooie woorden, de context maakt de betekenis duidelijk en ik wil de lezer niet onderschatten. Ik heb mijn bewerkingen meermaals hardop voorgelezen, tot de stijl naar mijn aanvoelen recht deed aan het origineel, maar ook de hedendaagse sprookjesliefhebber soepel uit de mond en in het oor zou vallen.

Pogingen om uit de Vlaamse volksverhalen af te leiden wat het 'Vlaamse volkskarakter' zou zijn, zouden tot al te simplistische conclusies leiden. De Vlaamse verhalenschat is geboren uit een dynamische dialoog met de repertoires van de omringende cultuurgebieden. Dat neemt niet weg dat we met enige voorzichtigheid op enkele kenmerken kunnen wijzen: het Vlaamse taaleigen; de *couleur locale*; het aardse karakter; de vitale manier waarop basale lichamelijke thema's in kaart gebracht worden; de soms baldadige en zeker niet altijd verfijnde humor; de grote rol die magie en volksgeloof spelen; een subversief element waarbij de kant van de kleine man wordt gekozen. Al komen diverse van deze kenmerken ook voor in de nabije cultuurgebieden, met name in het Nederlandse repertoire.

Inmiddels is er in ons taalgebied een bonte, narratieve rijkdom gegroeid, die om nieuwe bloemlezingen vraagt. Dus hangt er een 'wordt vervolgd' in de lucht.

Verantwoording

Vuil vel. Veertig Vlaamse volkssprookjes, verzameld en bewerkt door Marita de Sterck, met lino's van Jonas Thys (De Bezige Bij), 272 pag., ISBN: 9789085426202. Met dank aan Marcel Van den Berg, Eric Hulsens, Harlinda Lox, Theo Meder, Ludo Permentier, Erfgoedbibliotheek Conscience en het Letterenhuis.

De lezing die Theo Meder gaf bij de presentatie van het boek is [hier](#) te vinden.

BESPIEGELINGEN BIJ VIEZE LIEDJES

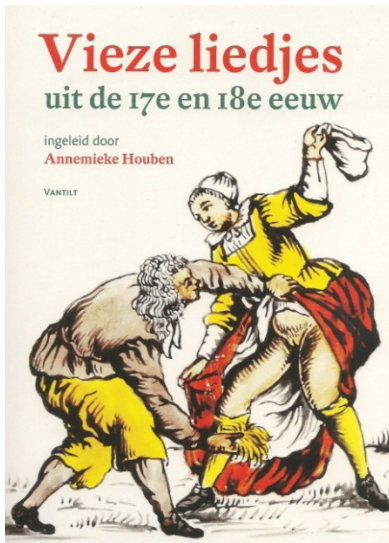
Theo Meder

Ik waarschuw eigenlijk nooit voor wat ik schrijf, maar wil dat nu toch doen: het onderstaande is geen lectuur voor jonge kinderen, preutse personen en orthodoxe religieuzen.

In 2014 verscheen het fraai uitgegeven boek *Vieze Liedjes*, met veel historische illustraties, de meeste daarvan in kleur. Neerlandica Annemieke Houben van het Meertens Instituut selecteerde, herspelde, annoteerde en becommentarieerde zo'n honderd erotische Nederlandse liederen uit de 17e en 18e eeuw. Haar inleiding in het erotische leven van onze voorouders van drie à vier eeuwen terug is verhelderend, haar uitleg bij de teksten is vakkundig en haar commentaren zijn leerzaam. Een absolute aanrader dus voor liefhebbers van erotica, historische letterkunde en volkscultuur – zelfs voor mensen die niet heel bedreven zijn in het lezen van historisch Nederlands. Wim Brands (VPRO) zei terecht over dit boek: "Het is me een raadsel waarom nooit iemand eerder op het idee is gekomen om dit prachtige boek te maken."

Nou zijn niet alle versjes die we in de bundel tegenkomen ook echt liedjes, met andere woorden: niet alles werd op een melodie gezongen. Sommige teksten zijn alleen maar gedichten, en ik trof er tot mijn verrassing ook berijmde moppen of anekdotes tussen, die in de 19^e en 20^e eeuw nog gewoon in proza als volksverhaaltjes uit de volksmond zijn opgetekend. Een voorbeeld is het gedicht van 'De leepe schoolier' dat Houben parafraseert uit de *Almanach a la Figaro* (1789). Hier is de letterlijke tekst:

Vieze Liedjes is inmiddels aan zijn tweede druk toe, en is bovendien bekroond met de Gerrit Komrijprijs 2014 en de VGN-publieksprijs 2014

De leepe schoolier

Een oude schoolvos, daar veel kinderen logeerde
En op een boere dorp van hem goê lessen leerde
Hieuw in een oud gebouw met zyne kindren school.
Dees oude hofsteê – wacht dat ik hier niet en dool –
Dees boere woning had een zoldering van boven
Door welk zyn maaged die om fluks wat houwd te klooven
Dat zelf van boven haalde, zeer ongelukkig viel
Dewyl de zoldering haar lichaam niet weerhiel.
Dan tot haar groot geluk bleefze op haar rokken hangen,
Welk een Specktakel dan; hoor wat hy aanging vangen.
Hy zelf keek haastig op, doch sprak: "Berg uw gezicht.
Ziet niet na boven of de blindheid treft u."
Ligt het grootste deel verschrikt, en ziet dus niet na boven,
Dan eene kleene snaak, die kon dit niet geloven,
Legt de ene hand op 't oog en kykt wat dat hy kan,
En roept: "'t is wel, monsiou, ik waag er een oog an."

In andere versies van het verhaal speelt de scène zich niet af in een school, maar in een kerk. Dan heeft de dominee aan de dienstmeid opdracht gegeven om een duif in de kerk los te laten precies op het moment dat hij de Heilige Geest aanroept. Dan valt de meid echter door een luik en blijft met haar rokken aan een kroonluchter bungelen. De dominee verbiedt de kerkgangers om omhoog te kijken: de meid hangt daar immers in haar blote gat (ondergoed dragen was nog niet gebruikelijk). Maar één matroos is bereid om er één oog aan op te offeren en kijkt verlekkerd naar de 'Heilige Geest'. Internationaal staat dit verhaaltje bekend als ATU 1837, *Holy Ghost in the Church*.

Het repertoire aan *Vieze Liedjes* is zeker geen hogere letterkunde, maar ook weer niet zo plat als een dubbeltje: Houben heeft althans die liedjes geselecteerd waar nog enig metaforisch vernuft aan te pas kwam. Bovendien zijn de onderwerpen redelijk gevarieerd: naast standaard heteroseks tussen gelieven treffen we ook aan: overspel, prostitu-

docent
goede
Hield
denk niet dat ik

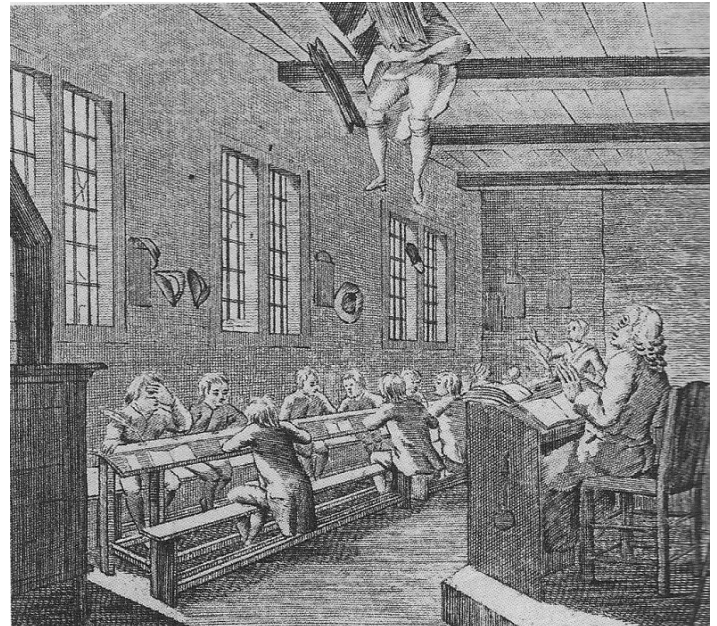
hout te hakken

Hy = de docent
bedek

kwajongen

meneer

De meid zakt door het plafond van de school (Houben 2014, p. 146)

tie, geslachtsziekten, schaamhaarcoiffures, voyeurisme, masturbatie, vrouwelijke plaswedstrijden en noem maar op. In *Neder-L* merkte recensent Marc van Oostendorp op dat de homoseksualiteit opvallend afwezig is. Dat is niet helemaal waar, want op p. 153-155 van *Vieze Liedjes* wordt sodomie wel aan de orde gebracht. In het ene lied is de sodomie per ongeluk: de knecht bespringt de baas, die in bed van plaats is geruild met zijn echtgenote. In het andere lied beklaagt Laurens Hosponjon zijn homoseksueel leven en het feit dat hij nu ter dood veroordeeld is. Het is duidelijk een waarschuwend lied dat sodomie afkeurt. Maar Van Oostendorp blijft wel gelijk hebben dat dit thema volkomen in het niet valt bij alle liedjes die het heteroseksuele verkeer bezingen: in de 17^e en 18^e eeuw was sodomie 'de stomme zonde', de zonde waarover men niet sprak, en die de humor voorbij was.

De vertelcultuur uit dezelfde periode bevestigt dit taboe: in historische moppen-repertoires zijn grappen over homo's bijna niet te vinden. De 17e-eeuwse advocaat Aernout van Overbeke hield voor zichzelf een boek bij met moppen (om in de conversatie te gebruiken). In zijn repertoire van 2155 moppen vinden we slechts drie overduidelijke homograppen. Alhoewel Overbeke nooit van plan was om de moppen te publiceren, vond hij twee homomoppen kennelijk toch zo erg, dat hij de clou weer doorstreepte:

Mop 29. Sextus Nero hadde Sporus, een jongeling, laeten lubben [= castreren]. Hij gaf hem eenige goederen ten huwelyck alsook alderhande vrouwe toestel; jae, hij hielt er oock bruyloft mede, [1 zin doorgehaald] ' 't Is jammer', sey er één, 'dat sijn vader, Dominitius Nero, oock niet soo een vrouw gehadt heeft.'

Mop 119. Als Sextus Titius yets voorseyt [= voorspeld] hadde dat oock soo uytviel, swetste hij bij hoogdaerof en seyde onder anderen: 'Ick ben een Cassandra geweest.' 'Wat souw men', seyde Antonius. 'nu al Ajaces Oilei kunnen vinden. want dese hadde Cassandra uyt Pallas' tempel gerooft en verkracht, en dese Sextus Titius was gereputeert voor een infaem bardache [= een valse nicht].'

Mop 207. Seker edelman reysde met sijn schoonvader nae den bischop van Spier. Onderwegen wierden sij, door gebreck van beddens, gedwongen om saemen te slaepen. [doorgehaald: 'Des nachts springt de soon de vader op 't lijf in groote furie en begint hem braef te caresseren [= stevig te liefkozen]. Respons: 'Wat donders begint gij? Om daarvan vrij te zijn heb ik u mijn dochter gegeven.']

Advocaat Van Overbeke had de moppen dus wel gehoord (of gelezen), maar hij vond twee van de drie toch duidelijk te erg om weer door te vertellen.

Nu we toch op het onderwerp zijn aanbeland: hoe zit het dan met de heteroseksuele sodomie? Bestond dat wel en waren daar liedjes of versjes over? Dit heb ik dan weer niet gevonden in de *Vieze Liedjes*. Totdat ik aangestoken door het genre de *Almanach a la Figaro* uit 1789 zelf ter hand nam en op p. 4-5 las:

De Wyden Maagdom

Tryn was met Koen getrouwt, die van haar kinsche dagen	sinds haar jonge jaren
Plag niemand afteslaan, als paerden hard beslagen:	capabele dekhengsten
En als zy nu in't bed genaderd was by Koen,	
En dat hy met de Bruid een kunstje wilde doen,	met de bruid wilde vrijen
Begaf ze haar op de buyk en lee de billen boven.	
Als hy dees slechtheid zag, doe moest hy het geloven,	
Dat zy was zuivre Maagd, en zy: "Myn beste maat	zei: "Mijn beste partner
Wat heeft de wareld u belogen langs de straat."	wereld u bedrogen

Het werd in de 18e eeuw dus ook 'op z'n Grieks' gedaan om 's meisjes maagdelijkheid te sparen. Of Koen daar nou blij mee was, is een ander verhaal...

Oppervlakkig bezien mag het dan een hoop onderbroekenlol lijken, maar in feite vormen die liedboekjes, kluchtboekjes en almanakjes een prachtige spiegel op de seksuele moraal uit de 17^e en 18^e eeuw. De humor en erotiek laten ons feilloos zien waar onze voorouders in al hun menselijkheid in het dagelijks leven heimelijk over fantaseerden, waarover zij vrolijk zongen in kroegen en bordelen, waar zij om lachten en welke taboes vrijwel volkomen werden doodgezwegen. Aan de hand van deze 'lagere letterkunde', de volksliedjes en volksverhalen uit pakweg de 16^e tot en met de 19^e eeuw zou een meeslepende studie geschreven kunnen worden over de seksuele *mores* in de Lage Landen.

Het boek *Vieze Liedjes* smaakt naar meer, en er is nog zoveel materiaal te ontginnen in onze bibliotheken en archieven. Annemieke Houben, alweer op onderzoek uit, verklaarde desgevraagd: "Een vliegende kraai vangt altijd wat."

Bronnen

Het besproken boek is van Annemieke Houben: *Vieze Liedjes uit de 17^e en 18^e eeuw*. Amsterdam: Vantilt 2014. De gedichten die ik citeer zijn afkomstig uit de *Almanach a la Figaro en Rarekiek der galante en vrolyke Hollanders van beiden sexen voor het jaar 1789* (exemplaar uit de KB Den Haag KW 348 C 36). In de Nederlandse Volksverhalenbank vindt men 'De Leepe Schoolier' en 'De Wyden Maagdom', en bij het laatste tekstje valt ook de hele *Almanach* in pdf-formaat te downloaden. De drie geciteerde moppen zijn afkomstig uit Aernout van Overbeke: *Anecdota sive historiae jocosae. Een zeventiende-eeuwse verzameling moppen en anecdotes*. Editie Rudolf Dekker en Herman Roodenburg. Amsterdam: Meertens Instituut 1991. In de Nederlandse Volksverhalenbank zijn hier de drie moppen te vinden.

KORT NIEUWS

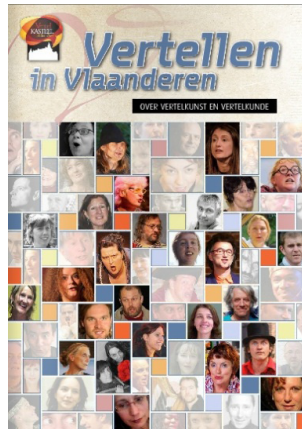

Vertelagenda

Op de site van de **Stichting Vertellen** staat altijd een geactualiseerde **vertelagenda** met voorstellingen en evenementen.

Vertellen in Vlaanderen

In 2015 verschijnt er de wervende brochure *Vertellen in Vlaanderen: over Vertelkunst en Vertelkunde*. De brochure valt ook **online** te lezen. Ter promotie van de vertelkunst is verder ook een nieuwe site opgezet die **Vertellen in Vlaanderen** heet.

Vertelambassadeur van 2015: Mia Verbeelen (B)

Op 24 januari werd vertelster Mia Verbeelen in Utrecht uitgeroepen tot de Vertelambassadeur van het Jaar 2015. Dit werd bekend gemaakt tijdens het jaarlijkse Vertel Event van de Stichting Vertellen. Mia Verbeelen werd unaniem door de jury verkozen en zal een jaar lang zowel in Nederland als Vlaanderen optreden als ambassadeur van het vertellen.

Mia Verbeelen neemt de trofee over van Sahand Sahebdivani, de ambassadeur van 2014

Mia Verbeelen is geboren en getogen in Vlaanderen, maar woonde dertig jaar in Nederland (van 1976 tot 2006 in Tiel). Inmiddels is zij weer teruggekeerd naar Antwerpen waar ze o.a. actief is als professioneel verteller in het Sprookjeshuis (in stadsdistrict Deurne) en als spilfiguur in de Vlaamse vertelwereld. Daarnaast treedt Mia veelvuldig op in beide landen en is zij als docent verbonden aan de Vertelacademie (NL/B).

Enkele motivaties uit het juryrapport:

Mia is een verhalenverteller waar velen graag naar luisteren - warm, vol humor en met een geheel eigen stijl neemt ze het publiek mee haar verhalen in. Ze wekt emotie en ontroering bij ieder die haar hoort. Ze is een doorwinterd vertelster met een mooie présence. Met grote verbeeldingskracht, een fluwelen stem en rijkdom van taal weet zij elk publiek moeiteloos te bespelen.

Ze kent zowel de vertelwereld in Nederland als in Vlaanderen goed. Ze heeft wortels in beide landen en daarmee een netwerk aan beide kanten van de grens. Zij kan bruggen bouwen en mensen bij elkaar brengen.

Ze heeft in de loop van vele jaren een brede kennis van de vertelkunst opgedaan en deelt die graag met anderen. Ze kent het vak van verschillende kanten: als professioneel verteller, docent en festival-programmeur.

De uitverkiezing van Mia Verbeelen is vooral bijzonder omdat in 2015 gevierd wordt dat het culturele verdrag tussen Nederland en Vlaanderen 20 jaar bestaat. Komend jaar willen diverse culturele instanties de Vlaams-Nederlandse contacten versterken en intensiveren. De Lage Landen hebben veel raakvlakken: een gedeelde taal, geschiedenis en cultuur. Die zorgen ervoor dat Vlaamse schrijvers, kunstenaars en andere cultuurprofessionals hun weg vinden naar het Nederlandse publiek en andersom. De Vlaamse en Nederlandse verhalenvertellers lopen hierbij voorop door al in de maand januari een Vertelweek en Vertelevent te organiseren met veel onderlinge uitwisseling en kruisbestuiving.

Wereldverteldag

Op 20 maart 2015 is het weer **Wereldverteldag**. Het thema is dit jaar: Wensen (Wishes). Kort voorafgaand aan We-

reldverteldag zal het Meertens Instituut de **SagenJager** lanceren. Een webpagina voor op de tablet en de smartphone, bedoeld voor toeristen. Wandelaars en fietsers kunnen nu om te beginnen in Waterland verschillende verhalenroutes volgen, en op vaste plekken de bijbehorende volksverhalen lezen of beluisteren (zie eerder in dit e-zine).

Op de openingspagina van de **Nederlandse Volksverhalenbank** zal een kleine tentoonstelling worden gezet met volksverhalen over wensen, en elk half uur zal **Theo Meder** op **Facebook** en **Twitter** één zo'n verhaal publiceren.

Van Reynaert de Vos tot Tijn Uilenspiegel

Peter Cuijpers is de auteur van het boek *Van Reynaert de Vos tot Tijn Uilenspiegel* en blijkens de ondertitel is hij op zoek gegaan naar een 'canon van volksboeken uit de periode 1600-1900'. Welke verhalen keerden telkens weer terug en werden keer op keer weer herdrukt? Cuijpers' studie behandelt de lotgevallen van Reynaert, Tijn Uilenspiegel, de Vier Heemskinderen, Doctor Faustus en Griseldis, plus nog een twintigtal andere. De selectie was een zoektocht en beperkt zich tot de titels die het tijdens de drie eeuwen na 1600 hebben 'volgehouden'. Dit boek sluit naadloos aan bij het boek van Jeroen Salman, Roeland Harms en Talitha Verheij dat onlangs verscheen: *Sterke Verhalen: vijf eeuwen vertelcultuur* (aangekondigd in de vorige aflevering van *Vertelcultuur*).

Van Kikvors tot Droomprins online (2014)

Het doc Volksverhaal, in het bijzonder de werkgroep 'Homo Narrans' (de vertellende mens) organiseerde in oktober 2012 het symposium *Van kikvors tot droomprins: de wording van het sprookje* over ontstaansgeschiedenis, receptie en voortbestaan van het sprookje. De congresbundel *Van Kikvors tot Droom-*

prins: de Wording van het Sprookje, onder redactie van Theo Meder (Verloren, 2013), is vanaf 11 december 2014 online raadpleegbaar en downloadbaar.

“Daar staat het...” (2015)

Joke Linders (tekst), René en Peter van der Krogt (foto's): “Daar staat het...”: *beeld voor beeld door Nederland* (Saul Producties, 2015) is een reis door Nederland langs 52 beelden van personages uit volksverhalen, als Reynaert de Vos, de Sommeltjes, Tijn Uilenspiegel, het Vrouwtje van Stavoren, de Krullevaar, de Bokkerijders, Hans Brinker, en uit verhalen, versjes, liedjes en kinderboeken. Op

de twee kaarten staan de lokaties van de beelden. Bij de foto's staat korte informatie over het personage, wie het beeld maakte, wanneer en van welk materiaal.

Kenau (2014)

Els Kloek: *Kenau & Magdalena: vrouwen in de Tachtigjarige Oorlog*. (Vantilt, 2014). Met het belichten van Kenau Simonsd. Hasselaer (1526-1588) en Magdalena Moons (1541-1613) als historische figuren en de tijd waarin zij leefden – de eerste jaren van de Opstand (Tachtigjarige Oorlog, 1568-1648) – wil Kloek laten zien dat de rol van vrouwen in de

geschiedenis categorisch wordt ondergewaardeerd, betwijfeld en zelfs verdoezeld.

Iedereen kent Kenau, aanvoerster van een vrouwenvendel dat meevecht op de wallen, als dé grote heldin uit de vaderlandse geschiedenis door haar rol bij het beleg van Haarlem (1573). Minder bekend is de Haagse juffer Magdalena Moons die de heldinnenstatus kreeg door haar geliefde Valdez, de bevelhebber van de Spaanse troepen die rond Leiden liggen, te overtuigen een aanval uit te stellen, in ruil voor haar ja-woord. Door een opstekende storm, “de hand van God”, vlucht het Spaanse leger en kan Leiden op 3 oktober 1573 worden ontzet.

Beide vrouwen werden na hun dood mythische figuren, die in lofliederen, romans, toneelstukken, opera's, standbeelden, schilderijen, etc. als heldinnen werden opgevoerd. Over Kenau werd in 2014 zelfs een speelfilm gemaakt.

Historici hebben vanaf de 19e eeuw het beeld van Kenau en Magdalena als heldinnen afgedaan als legendarisch, verzinsels om het vaderlands verleden te verheerlijken. De heldendaden van beide vrouwen komen in eigentijdse formele documenten niet voor, en overgeleverde verhalen en afbeeldingen worden niet betrouwbaar gevonden. Kloek probeert uit alle macht – met niet altijd overtuigende beweringen, zoals dat verhalen de ronde doen – aan te tonen dat in eigentijdse bronnen als o.a. dagboeken, liederen en afbeeldingen genoeg bewijs is te vinden dat de verhalen over de heldendaden van Kenau en Magdalena wel waar zijn.

De eeuw van Pieck: spannende verhalen uit de wereldliteratuur (2014-2015)

Anton Pieck Museum, Hattem, 13 oktober 2014 - 30 april 2015.

Ter gelegenheid van het 30-jarig bestaan van het Anton Pieck Museum is een expositie ingericht met zeventig originele illustraties van Berhardina Midderigh-Bokhorst

(sprookjes van Grimm), Bernard Reith (Karel en de Elefant), J.H. Isings, Jenny Dalenoord, Babs van Wely, Kurt Löb (Tijl Uilenspiegel van Charles de Coster) en Harrie Geelen (Griekse mythologie), illustratoren die tijdgenoten waren van Anton Pieck, en van drie jonge illustratoren als vervolg op de eeuw van Pieck.

Andersen en Jan Jutte (2015)

Sprookjes van Andersen getekend door Jan Jutte in **Museum Meermanno**, Den Haag, 31 januari 2015 t/m 14 juni 2015.

Vijf jaar geleden vroeg uitgeverij Lemniscaat Jan Jutte de nieuw uit te geven *Sprookjes en verhalen van Hans Christian Andersen (1805-1875)* te illustreren.

De kleine tentoonstelling toont de originele schetsen met potlood, inkt en aquarel waarin Jutte's eerste ideeën voor een bepaald personage, experi-

menten met verschillende kleuren en houdingen, verder uitgewerkte schetsen en tekeningen die uiteindelijk toch weer anders zijn geworden. Daarnaast geeft Jutte aan waarom hij de personages op een bepaalde manier weergeeft, en welke moeite hij heeft moeten doen om ze naar zijn hand te zetten.

De verbeelders (2015)

Museum Meermanno, Den Haag, 17 januari t/m 17 mei 2015

De tentoonstelling *De verbeelders* laat aan de hand van de chronologische opzet van het boek van Saskia de Bodt *De verbeelders: Nederlandse boekillustratie in de twintigste eeuw* (Van'tilt, 2014) de ontwikkeling van de Nederlandse boekillustratie vanaf het eind van de negentiende eeuw tot op heden zien. Van illustratoren van bundels met volksverhalen (sprookjes, sagen, legenden, fabels, etc.), bijvoorbeeld Gust van de Wall Perné (van zijn eigen bundels), Theo van Hoytema, Berhardina Middeligh-Bokhorst, Nans van Leeuwen (Piggelmee), Nelly Bodenheim, Rie Cramer, Willy Schermelé, Rien Poortvliet, Peter Vos, Thé Tjong-Khing, uiteraard Anton Pieck, en verrassend Bart van der Leek en Eppo Doeve, is werk te zien.

Het boek van De Bodt geeft nog wat meer aandacht aan het illustreren van vooral sprookjes en verhalen waarin sprookjesfiguren voorkomen, zoals de toverfee die met een toverstaf Flipje van Tiel (getekend door Eelco ten Harmsen van Beek en Freddie Langelier) tovert uit een framboos.

Borgman (2013)

Naar verluidt is menigeen na afloop van de film *Borgman* van Alex van Warmerdam (zie de [trailer](#)) vertwijfeld de bioscoop uitgestapt met de vraag: "Waar ging dit over?" De regisseur legt de lat inderdaad redelijk hoog: om de film te kunnen begrijpen moet men over specifieke traditionele volksverhaalkennis beschikken. De hoofdrolspeler, Camiel Borgman, is de nachtmerrie. Niet de droom, maar het demonische wezen dat waanbeelden voorspiegelt. Hij kruipt 's nachts op de borst van het slachtoffer, waardoor deze niet meer kan ademen en zich verlamd voelt, terwijl er akelige visioenen gezien worden. Henry Fuseli maakte er in 1781 al een schilderij over, dat meermaals is nagevolgd. Het fenomeen van de nachtmerrie komt in alle culturen voor, maar krijgt afhankelijk van de (verhaal)cultuur steeds een andere invulling en naam: the Old Hag, der Druckgeist, de incubus, de nachtmerrie of zelfs de alien. De medische term voor dit fenomeen is *sleep paralysis*. Ondanks zijn menselijke gedaante, is Borgman dus een nachtmerrie en een demon, en in de film weet hij met medeplichtigen een heel gezin te ontwrichten. Gewoon, omdat dit zijn boze taak is als dienaar van het kwaad. Als men dit eenmaal weet, dan is ook de bizarre openingsscène met de priester en zijn jachtgeweer geen raadsel meer. Overigens vertelt Borgman aan de kinderen een ander volksverhaal: over de boze watergeest die in het water woont, en kinderen naar beneden trekt als ze te dichtbij komen. Vervolgens verdrinkt en verslindt het waterwezen ze. Een dergelijk

kinderschik-verhaal komt veel voor in de Nederlandse folklore en moet kinderen ontzag voor het gevaarlijke water bijbrengen. Het is overigens niet de eerste keer dat Alex van Warmerdam volksverhaalkennis bij zijn publiek bekend veronderstelt: zijn film *Grimm* (2003) begint als het sprookje van Hans en Grietje en eindigt met het broodje-aapverhaal van de orgaanroof.

Into the Woods (2014)

In Amerika is hij al met kerst uitgekomen, maar in Europa hebben we moeten wachten tot begin 2015. De Disney-productie is volop gebaseerd op de succesvolle Broadway musical *Into The Woods* uit 1986. In deze musical lopen de sprookjes van Roodkapje, Aspoester, Japie en de Bonenstaak en Rapunzel vrolijk door elkaar heen, met nog één extra *plotline*: een bakkerskoppel dat graag een kindje zou willen. Om dat voor elkaar te krijgen, moet de vloek van een heks worden opgeheven, en de heks heeft daar voor nodig: een melkwitte koe, een bloedrode kapmantel, een korenblonde haarvlecht en een gouden muiltje (het verhaal volgt Grimm hier, niet Perrault met het glazen muiltje). De film bevat allicht meer wisselende décors en meer *special effects* dan op

toneel mogelijk zou zijn, maar verder volgt de film de musical op de voet: dezelfde liederen, dezelfde dialogen, dezelfde loop der gebeurtenissen. Het is een ietwat griezelige gezinsfilm gebleven, voor 6 jaar en ouder, met mooie rollen voor Meryl Streep als de heks en Johnny Depp als de grote boze wolf. Bekijk hier de [trailer](#).

De film sluit overigens naadloos aan bij het thema van de Wereldverteldag, want het voortdurend terugkerende woordenpaar is: "I wish...". Wie de musical en de film naast het sprookje legt, zal merken dat *Into the Woods* niet op het juiste moment eindigt: het verhaal hoort te stoppen waar Assepoester trouwt en iedereen nog lang en gelukkig leeft. Maar het gaat door en nu gebeuren er akelige zaken, alsof het verhaal een relativerende *twist* krijgt: pas op met wat je wenst. Het draait niet altijd uit op wat je ervan verwacht had. Als de prins bijvoorbeeld geen probleem blijkt te hebben met wat overspel, verklaart hij droogjes: "I was raised to be charming, not sincere."

ADVERTENTIES

GERALD TROOST - PASSIECONCERT

Gospelzanger Gerald Troost brengt het Paasverhaal naar de Edesche Concertzaal. Het wordt een intiem optreden met prachtige luisterliedjes, waarvoor Gerald een aantal bevriende musici en zelfs een spreker meeneemt. Die spreker is (kinderboek) schrijver Ruben Koman. "Nee, hij gaat niet preken", vertelt Gerald. "Hij praat de liedjes aan elkaar en zorgt voor de juiste context, want de beleving van het lijdens- en paasverhaal staat voorop."

Geniet deze avond van prachtige luisterliedjes en ontroerende verhalen en laat u meenemen langs de geheimen achter het lijdensverhaal van Jezus.

GERALD TROOST - PASSIECONCERT

Edesche Concertzaal | donderdag 19 maart, 20.00 uur
Bestel kaarten via <http://tickets.edescheconcertzaal.nl/t174>

De Edesche Concertzaal wordt mogelijk gemaakt door DagjeWeg.NL

Een theatroptreden van **BLUE DEW** is een reis door het oude Ierland

IERSE VERHALEN EN MUZIEK

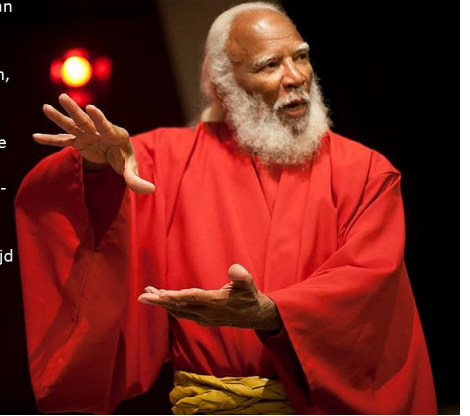
Boekingen: 038 4230 411 bluedew@planet.nl www.bluedew.nl

Mieke Aalderink

maakt verhalen tot verrassende voorstellingen voor jong en oud
helpt leren vertellen in het onderwijs

www.verteller.com
mieke.verhalen@home.nl
073 5324554

Vertelkunstenaar
Guillaume Pool heeft
een zeer ruim repertoire.
Zijn specialiteiten, Japan
China en het Midden-
Oosten. Kom maar op
met met de opdrachten,
die mogen lopen van
Lapland tot aan
Vuurland. Van klassieke
liefdesverhalen uit
Griekenland tot Anansi-
tori uit Suriname. Zijn
oma vertelt ook mee,
smeuig, gedurfd en altijd
met de trommel. Voor
contact:
guillaumepool@live.nl

Orale tradities staan expliciet genoemd in de UNESCO Conventie voor de Bescherming van het Immaterieel Erfgoed. Ook Nederland heeft zijn handtekening gezet onder deze conventie en beloofde daarmee het immaterieel erfgoed in het koninkrijk in kaart te brengen en een Nationale Inventaris Immaterieel Cultureel Erfgoed in Nederland samen te stellen.

Die taak is in handen gegeven van het Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed (VIE). Groepen mensen, die hun traditie willen beschermen en doorgeven aan jongere generaties, kunnen een voordracht doen voor de Nationale Inventaris. Wie daar meer over wil weten kan terecht op:

www.immaterieelerfgoed.nl

Kinderen zijn gek op verhalen en menig docent gebruikt verhalen om zijn leerlingen iets bij te brengen. Echte vertellers zijn kunstenaars en de vertelkunst is overal ter wereld van groot belang. Het Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed heeft lesmateriaal ontwikkeld over deze orale traditie, voor de hoogste klassen van de basisschool en de laagste klassen van het voortgezet onderwijs. Op de website www.volkscultuur.nl staat onder educatie/lesbrieven een lesbrief over verhalen en verhalen vertellen. Wie dieper op de vertelkunst wil ingaan en er een project van wil maken, kan terecht op educatie/verhalen vertellen. Daar staat een uitgebreid lespakket met een handleiding voor het verhalen vertellen van Jan Swagerman, een docentenhandleiding voor multicultureel vertellen, een handleiding voor de kinderen over hetzelfde onderwerp en zo'n zelfde set handleidingen om verhalen nog aantrekkelijker te maken. Al het materiaal kan gratis worden gedownload.

Nederlands Centrum voor
Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed

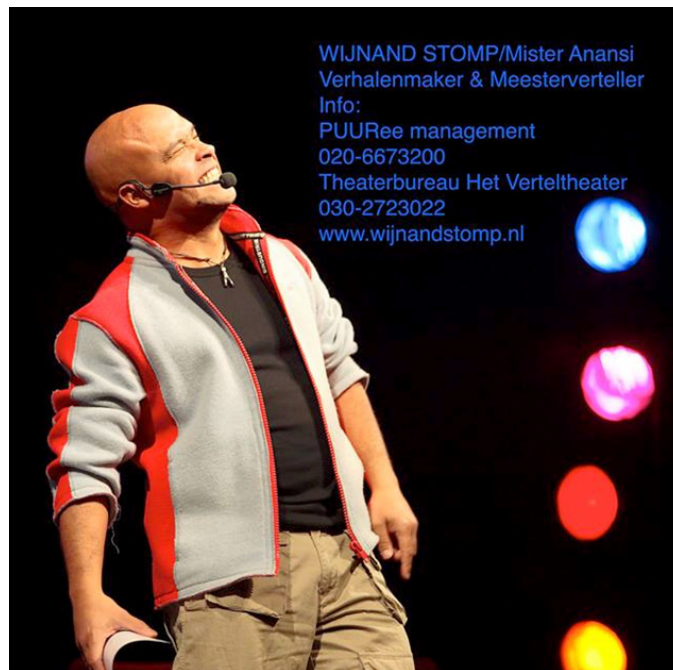
KODAK S8221

Vlaams-Belgische verteller Rob Vanderwildt vertelt verhalen uit klassieke verhalencanons. Ingetogen verteller. Staat er alleen met het verhaal. Brengt rust, is met zijn publiek in contact, legt verbindingen, kiest zorgvuldig zijn woorden, geeft ze kleur.

Bezoek zijn website: robvanderwildt.be.

Neem contact met hem op:
robvanderwildt@telenet.be, mobiel: +32486151260.

Foto © Melle van der Wildt

WIJNAND STOMP/Mister Anansi
Verhalenmaker & Meesterverteller
Info:
PUURee management
020-6673200
Theaterbureau Het Verteltheater
030-2723022
www.wijnandstomp.nl

Ik ben op zoek naar een leuke energieke verteller voor jong en oud! Heb jij een suggestie?

Oh, dan moet je Winston Scholsberg boeken

Bel: 0703454432
0651364090
winston@goalsacademy.nl

**Verhalenverteller
Mirjam Mare**

www.mareverhalen.nl
073-6126981

Kees van Wanrooij

www.rojewolf.nl
0640952225

Verhalen voor jong en oud.
Van Griekse mythen tot Keltische sprookjes

Een open oor voor verhalen..

Jan Swagerman,
verhalen verSteller, narratief coach,
verhalenjager

info@janswagerman.nl www.narratievecoaching.nl

**verhalenwandelingen
muzikale verhalen
vertelconcerten**

www.gottfridvaneck.nl

*Hilli vertelt...
Hilli Arduin is
vertelkunstenaar.
Met haar sprekende
lichaamstaal
met haar expressieve mimiek
en
met haar meeslepende woorden
neemt zij haar luisteraars mee
in de magie van haar verhaal.
Verhalen van ver en dichtbij
uit
noord-zuid-oost-west.*

Contact: h.f.arduin@gmail.com

verhalen
koffer

Hermine vertelt verhalen
aan jong en oud.
Dat doet zij bij scholen,
bibliotheken
en feestjes,
maar ook bij bedrijven.

Nu ook workshops!
Leer de kunst van
het verhalenvertellen.

www.verhalenkoffer.nl

Muziek- en Vertheater Dondereif
Theresia en Philip van der Zee
www.dondereif.nl
info@dondereif.nl
tel: 06 19740990

shoR

Abe de
Verteller

Verhalen met kracht gebracht
www.abedeverteller.nl

VEERLE
ERNALSTEEN

VERHALEN UIT
VERSCHILLENDE
WINDSTREKEN

veerle.ernalsteen@algehoord.be

FRIS
EIGENZINNIG EN
MET HUMOR

Douwe Kootstra

Sterke verhalen uit de enorme schatkist
van de mysterieuze Friese Wouden.

www.douwekootstra.nl

Overal thuis,
nergens een plek

Marcel van der Pol
Verteltheater (Ned, Eng, Du)

www.KERIDWEN.nl
marcel@keridwen.nl
+31 6 506 802 13

Verhalen en workshops voor kinderen en andere grote mensen

Melanie Plag

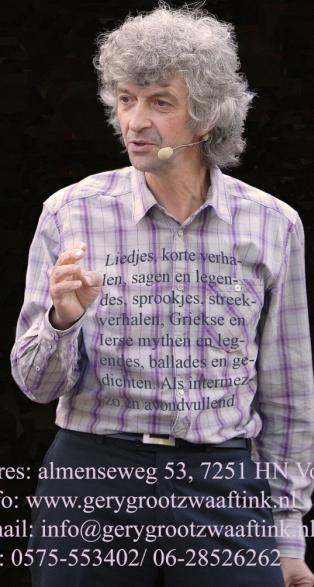
06 814 362 00
info@babboes.nl
www.babboes.nl

Babboes

heeft iets te vertellen...

GERY GROOT ZWAFTINK
Troubadour/verhalenverteller

Liedjes, korte verhalen,
sagen en legendes,
sprookjes, streekverhalen,
Griekse en Ierse mythen en legendes,
ballades en gedichten. Als intermez-
zo zo avondvullend.

adres: almenseweg 53, 7251 HN Vorden
info: www.gerygrootzwaftink.nl
email: info@gerygrootzwaftink.nl
tel: 0575-553402/ 06-28526262

Mythologie & Werkelijkheid

eeuwenoude mythen vol actualiteit

verhaal, literatuur, kunst & geluid

Carol Popelier, voordrachtskunstenaar

caroolpopelier@verhaalapart.nl

www.verhaalapart.nl

tel. 073-6129236

Krachtige woorden sterke verhalen

**Verhalen van Betekenis voor alle
doelgroepen en alle gelegenheden**

Ik ben Eveline Masetti en ben verhalenverteller. Reeds op jonge leeftijd voelde ik mij al aangetrokken tot verschillende soorten verhalen: sprookjes, sagen, mythen en legendes, ervaringsverhalen, geschiedenis- en Bijbelverhalen. Door verhalen kun je geraakt worden en kracht putten om gesterkt je reis door het leven te maken. Verhalen zorgen voor verbinding, het brengt mensen dichter bij zichzelf en elkaar. Verteller en publiek delen samen een bijzondere ervaring.

Contact:
eveline@krachtigewoorden
of
0610571560

www.krachtigewoorden.com